

ABESINIJA

Zakaj toliko o Abesiniji pišemo, zakaj se toliko zanimamo zanjo? Več je vzrokov. Evrope se ta spor prav tako tiče kot Afrike; saj obstoja nešteto možnosti, da se spor prenese v Evropo. Razdelitev moči v Evropi, zlasti pa v okviru Sredozemskega morja, se bo morda temeljito spremenila. Pokazalo se bo, ali sme biti vojska kljub najrazličnejšim pogodbam zakonito sredstvo politike. Za Francijo je odločitev morda še bolj važna kot za Anglijo. Spor v Abesiniji je najtežja preskušnja za Društvo narodov; pokazati mora, ali je svoji nalogi kos ali ne. Zarometi osvetljujejo sedaj Evropo in ves svet bolj kot kdaj prej, prav razločno vidimo vse dobre in slabe strani. Boljševizem čaka na nadaljnji razvoj in upa na uspehe. Po zmagi ali po uspehu brez boja navadno nismo več tako skromni kot smo bili prej; z jedjo raste tek.

Zato je dobro, da si torišče sedanjega važnega dogajanja nekoliko ogledamo.

Oblikovitost Abesinije

Domačini rečejo svoji domovini Etiopija, v starih časih so ji rekli Habeš, in nekateri jo še sedaj tako imenujejo. Za svojo svobodo se bori. Dejstvo pravi: Od najstarejših časov, ki jih le prav malo poznamo, noter do danes si je mogla ohraniti ta dežela prostost in neodvisnost. Tisočletja so pretekla od takrat. Kako je mogla v vsej tej dolgi dobi ostati Abesinija svobodna, ko je imela okolica čisto drugo usodo? Rekli so: *Abesinija je naravna trdnjava*; in to je res. V svojem jedru je gorata, in to jedro je nedostopno. Abesinsko višavje je najmogočnejša gorska vzpetost v tropični Afriki sploh. Poglejmo le zemljevid! Na več kot 500 km razdalje od severa proti jugu, skoraj vzporedno s 40. stopnjo vzhodne dolžine, se razteza kot navpičen zid vzhodno pobočje Abesinskega višavja! Nad 3000 metrov globoko pada to višavje dol proti Dankaliji in naprej proti jugu. Štefanijino jezero na primer ni višje nad morjem kot 500 m, blizu tam se pa že dvigajo gore do 3000 m visoko in nekoliko naprej do 4000 m! Zemlja se je nekoč vdrla in nastal je velikanski jarek, raztezajoč se od jezera Njasa mimo Abesinskega višavja do Rdečega morja in naprej gor do vdora pri Libanonu. Preko tega jarka mora vsakdo, ki hoče od vzhoda sem naskočiti to ogromno trdnjavo, središče in jedro Abesinije. Proti zapadu znaša padec še zmeraj 2000 metrov in več, proti severu se dežela zoži in prehaja v Eritreji polagoma v nižje gorovje, na jugu se visoko dviga dežela Kafa, domovina kave, ki raste tu divja do 3700 metrov visoko.

V notranjosti Abesinskega višavja vidimo 1000—1500 in še več metrov globoko zarežane globeli, nad njimi pa ogromne mizaste gore z obširnimi visokimi planotami. Na prastarem kamenju ležijo plasti peščenca i. dr.; pokrite so na vrhu z vulkaničnim kamenjem v debelini več sto metrov. Povprečno je Abesinija 2000 do 3000 metrov visoka, glavno mesto Addis Abeba leži v višini vrhov naših Kamniških Alp. Mnogo je gorâ, ki se dvigajo do 4000 metrov in več; v Ras Dadžanu dosega najvišjo točko, 4620 metrov! Izredno strme so te mizaste gore in težak je dostop. Iz jezera Tana na primer teče Abai, njegova dolina je zarežana pod 1760 metrov nadmorske višine, takoj nad njo pa stremi višavje nad 4000 metrov visoko!

Domačini imenujejo visoke planote »a m b e«; njih rodovitna tla so posejana z njivami in pašniki — do 3.800 m visoko uspeva žito — ter nudijo prebivalcem vse življenjske potrebščine. Obenem jim pa visoke planote nudijo tudi varnost; obdajajoče jih doline so izredno težko prehodne, deloma vodnate, deloma brez vode. Cest ni dosti, drzne steze vodijo ob prepadih in preko višavja, prodirajoči sovražnik si mora vsa prometna sredstva sproti ustvarjati.

Pred to trdnjavo leži ozemlje, ki nikakor ni prijazno. Ob Rdečem morju se razprostira peščena in skalna puščava »S a m h a r«. Skoraj vse leto je ta svet brez dežja, le obronki gorovja ga imajo nekaj. Ozemlje ob Rdečem morju moremo prištevati med najbolj vroče predele naše zemlje. Masava v Eritreji, italijanski koloniji, ima 30 stopenj povprečne letne toplote in samo 18 centimetrov dežja, Asab celo samo 6 cm — Ljubljana skoraj poldrugi meter. — V severovzhodnem kotu Abesinije leži planota D a n k a l i j a, peklenško vroča, puščavska, skoraj brez vode in zato tudi zelo redko poseljena. Mnogo je tam slanih, globoko ležečih jezer, usihajočih rek, močvirnih pasov; mrzlica razsaja v tem nezdravem, pustem ozemlju. Proti jugovzhodu je potisnil Menelik meje Abesinije daleč naprej, proč od trdnjave; razsežna je ta dežela, divja stepa in skalovita puščava, porasla tu in tam s trnjevim grmičevjem; vode je malo, borba za vodnjake huda.

Po vzhodnoafriškem jarku teče reka Havaš; pokrajina tam postaja tem pustejša, čim dalje gremo proti severovzhodu; slednjič izgine tudi reka sama, v nekem slanim jezeru.

Podnebni in kulturni pasovi

Dežela do približno 1800 metrov nadmorske višine se v pravi Abesiniji imenuje »K o l a«; to je »vroča dežela«. V širokem pasu obkroža Kola zapadni rob Abesinskega višavja, v bolj ozkem pasu pa sever, vzhod in jugovzhod. V dolinah je tropsko vroče. Pragozd se širi tukaj in travnate planjave, raj za slone, leve, leoparda, nosoroge, žirafe, bivole, divje prašiče in povodne konje. Levi in leopardi gredo pa tudi visoko gor v gorovje. Obenem je pa v Koli mrzlica doma in domačini se je ogibljejo; trajnih selišč ni ali pa so le prav redko sejana. Večna abesinska pomlad vlada v drugem pasu, »V o j n a d e g a« — vinska dežela — imenovanem, dvigajočem se od 1800 do 2400 m nadmorske višine. Trto je sicer uničila trtna uš, a svet je rodovit in podnebje s svojo letno povprečnostjo 14 do 24° C primerno ne samo za abesinsko prebivalstvo, temveč tudi za evropske naseljence. Zdi se pa, da je Vojna dega za sedanje razmere že dosti poseljena. Skoraj vse ambe so v tem predelu, polno je tam trav-

nikov, njiv in z redkim drevjem pokritega sveta; pravega gozda je le malo, so ga iztrebili, da dobijo več prostora za poljedelstvo in živinorejo. Glavni pridelki so koruza, pšenica in proso, v nižjih predelih uspevata tudi bombaž in tobak. Vsekakor obsega Vojna dega večino Abesinskega višavja.

Še više gor gre »D e g a«, tretji podnebni pas. Temperatura tam je že nižja in poljedelstvu ne posebno prikladna; vendar uspeva ječmen in tudi pšenica še do višine 3800 m. Pozimi je v najvišjih legah zelo mraz in tudi večkrat sneži; vendar ledenikov ni, ker smo že blizu ekvatorja. Travniki in pašniki pokrivajo velike dele Dege, ki je od vsega abesinskega ozemlja najbolj prikladna za živinorejo. Vojna dega in Dega zalagata Abesinijo z žitom in z živino, kar je za državo, ki se brani, seveda posebno važno.

Čisti zrak visokih planot je zdrav, a mrzli vetrovi povzročajo obolevnosti dihalnih organov; mnogo je v Abesiniji tuberkuloze in revmatizma. V pokrajinah Šoa in Harar je močno razširjena gobavost, drugod malarija, vsled uživanja sirovega mesa trpi ljudstvo mnogo na trakulji.

Abesinija kot dežela tropskega pasu ima tudi svojo deževno dobo; na severu dežuje poleti, na jugu pa dvakrat, in sicer v pomladi in v poznem poletju. Največje reke se odtekajo proti severu in severozapadu. Imenujemo Atbaro in Modri Nīl, ki se v gornjem teku imenuje Abai. Plovna ni nobena.

Površina Abesinije

Podatki o razsežnosti Abesinije se ne ujemajo; navadno beremo **1,120.000 km²**.

To se pravi: Abesinija je tako velika kot štiri Jugoslavije in še nekaj čez. Najzapadnejša točka je ob 33. stopnji vzhodne dolžine, najvzhodnejša ob 47. stopnji, najjužnejša ob 3½° severne širine in najsevernejša blizu 15°. Vobče se more reči, da leži Abesinija povprečno med 35. in 45. stopnjo vzhodne dolžine ter 5. in 15. stopnjo severne širine, da se razprostira torej v obeh smereh čez 10 stopenj. Jedro Abesiniji je pa dosti manjše in pokriva severozapadni del države; tu so štiri prave abesinske pokrajine, kraljestva Tigré, Amhara, Godžam in Šoa. Glede časa je Addis Abeba za dobro poldrugo uro pred Ljubljano.

Prebivalstvo

Še bolj kot glede površine si podatki nasprotujejo glede števila prebivalstva; najbolj verjetna je še številka **10 do 12 milijonov**. Puščava in stepe so že itak le slabo poseljene, največ prebivalstva je v pravi Abesiniji. Povprečna gostota znaša okoli 10 ljudi na 1 km², v pravi Abesiniji seveda več. Vobče je pa Abesinija bolje poseljena kakor večina obdajajočih jo dežel. Mešanica narodov v Abesiniji je velika. Najpomembnejši so krščanski Amhara v gorah severozapada, na naši kartici označeni kot Abesinci. Je jih tri milijone in pol do štiri milijone, so poljedelci in pastirji, stasite postave. Njih kulturna središča so Gondar, Adua in Aksum; v hišah iz kamna se zrcali zgodovina in stari evropski vpliv, njih jezik je državni jezik. Jedro tega naroda je semitsko; primešali so se hamitski i. dr. vplivi.

1. Hamitski narodi pušave
 2. Boesanci
 3. Činska plemena u Egiptu i Sudanu
 4. Hamitska i činska plemena u zapadnoj pobočju Rdećeg mora
 5. Narodi Galla i drugi mešani narodi

Map labels: HARAR, ADDIS ABABA, DIRE DAWA, BRIT. SOMALILAND, ITAL. SOMALILAND, BRIT. KENYA, BRIT. UGANDA, ADEN, PERIM, DUBULI, SOGADISCU, SOGADISCU.

Scale: 0 250 500 750 1000 kilometrov

žuljavi in trdi, da jih včasih še z ostrim nožem ni mogoče predreti. Abesinci so tudi dobri kovači, tkalci in usnjarji. Zelo je razširjena čebeloreja.

144

njegovi razsodbi se ne prizna vselej pravna moč. Tedaj zvežejo tožnika in toženega z rokavi obleke skupaj, in ostaneta toliko časa zvezana, da prideta pred pravega sodnika. Sodnik prve inštanice je vaški predstojnik; sodni dan je zmeraj dan sejma, navadno vsak peti dan. Druga inštanca je okrožni glavar, tretja deželni namestnik, najvišja je pa državno sodišče v Addis Abebi, ki pa sodi le v prav važnih slučajih — umor, izdajstvo itd. — Abesinci imajo prastaro pisano pravo, »vodilo kraljev« imenovano, a praktično odloča večinoma le običajno pravo, ki se je v teku let samo trdno izoblikovalo.

Mnogo je v Abesiniji običajev in navad, ki se jim lahko čudimo. Tam nihče ne vpraša po očetu; to bi bilo brezpredmetno in nevljudno. Vpraša se le po materi, in na vseh listinah je zapisano le njeno ime. — Amhara ni posebno priden; saj je gospod; delajo ženske in sužnji. Zelo je pa Abesinec pobožen in ne gre nikdar mimo cerkve, da ne bi zida poljubil.

Stara abesinska književnost je zelo propadla, branje in pisanje v amharskem jeziku je predpravica višjih slojev. Zelo je pa še razširjena čarovniška književnost, dosegajoča višek v čarovniških knjigah in zvitihi z besedilom. Čudna mešanica je zbrana tam, molitve, zaklinjanje, obrazci, iz vseh mogočih življev, iz arabskih, islamskih, židovskih, krščansko-koptskih, latinskih, grških, celó iz staroegiptskih. Čim nerazumljivejše je besedilo, tem večja je učinkovitost. Vsak abesinski vojak ima najmanj dva taka zvitka s seboj; to je življenjski in mrtvaški potni list. S prvim je zavarovan proti vsem nezgodam življenja, z drugim pa proti strahotam smrti in posmrtnega življenja. Zlasti mrtvaški potni list je v velikih časteh, in noben Abesinec ga ne da iz rok; saj jih kljub ogromnemu številu ni v evropskih knjižicah več kot 20, in celó v vatikanski je samo eden. Navadni Abesinec nosi potne liste kar okoli telesa ovite; če se besedilo umaže, in postane nečitljivo, nič ne dé; saj ga zna Abesinec na pamet, in to je še najboljšo priporočilo, priča resnične uporabe.

Toliko beremo o napadih časopisja na Abesince glede sužnosti. Povemo samo tole: Ko je Abesinija prosila za vstop v Društvo narodov, so rekli Angleži, da je največji zadržek vstopa suženjstvo v Abesiniji. Nato je abesinski cesar izdal odlok, da sme vsak suženj zapustiti hišo svojega gospodarja, če hoče. Pa skoraj nihče ni hotel iti proč. Kaj naj bi pa tudi počel? Ustroj abesinske države je še srednjeveški, in prehod od srednjega veka do sedanje dobe se ne da izvršiti kar čez noč. Sedaj so našli srednjo pot: otroci sužnjev so prosti in smejo iti, kamor hočejo. Trgovina s sužnji se kaznuje s smrtno kaznijo. Tako se bo polagoma vse uredilo.

Posebno poglavje pri Abesincih je njih hrabrost in sposobnost za vojskovanje. Beremo marsikaj. Na primer: Abesinski vojak je vztrajen pešec, izredno skromen, zna izrabit vse terenske razmere. Maršira neutrudljivo, ljubi vojsko iz zasede in sploh s presenečenji, na drobno. Narodna zavest je zelo razvita, Abesinec je ponosen. Erik Virgin, švedski organizator abesinske armade, pravi: »Moč abesinskega vojščaka je njegov nezlomljivi pogum; on ne pozna nevarnosti v boju proti moderno opremljeni evropski armadi in napade brez strahu in obotavljanja, tudi če ima tanke pred seboj. Če bi šlo samo za človeške sposobnosti, se more meriti abesinski vojak z vsakim evropskim vojakom«. Abesinec je rojen vojak, neobčutljiv glede vročine, pomanjkanja hrane in bolečin, zaničuje kot vsak orientalec nevarnosti in smrt. Svojo puško ima Abesinec posebno

rad, ne samo vojak, temveč tudi vsakdo drug. Kot se otrok od lutke ne more ločiti, se tudi Abesinec ne more ločiti od puške, tudi v spanju ne; vedno jo ima pri sebi.

Poleg Abesincev živi v Abesiniji še mnogo drugih narodov. Na vzhodu Dankalije in tam okoli je okoli 1 milijon hamitskih Dankalijcev in Somaličev; zlasti Dankalijci so znani kot jako divji in nedostopni nomadi. Na jugu so naseljeni razni rodovi Galá in drugi mešani narodi, hamiti po rodu, a zelo prepojeni s črnsko krvjo. Po večini so mohamedani, deloma pa tudi pogani. V Somaliji so še drugi hamitski rodovi, fanatični mohamedani. Tudi poldrug milijon črncev živi v Abesiniji. Torej velika mešanica, ki rodi tudi marsikakšno nevarnost. Ne smemo pozabiti na 50.000 židov, o katerih prednikih nihče ne ve, kdaj so prišli v deželo. Pravijo, da so potomci kraljice Sabe, one kraljice, ki je obiskala nekoč kralja Salomona.

Ker omenimo že kraljico Sabo, pogledjmo še nekoliko na

zgodovino Abesinije

Abesinija je dobila svojo kulturo iz Egipta. Zgodaj so se vselili v deželo Arabci in z njimi semitstvo. O prvih časih malo vemo; beremo o kraljestvu Aksum. Pozneje slišimo, da je etiopska kraljica Saba obiskala Salomona, kralja židov, in da je imela z njim sina, ki ima v zgodovini ime Menelik I. Še danes se imenuje vladar Abesinije »Izvoljenec Gospodov« in »Lev iz rodu Juda«. Moderni raziskovalci dokazujejo, da temelji ustno izročilo na resnici in bi bila torej etiopska dinastija Salomonidov najstarejša vladujoča dinastija svetá. Salomon je živel okoli l. 1000 pred Kristusom. Abesinija si je skozi vsa stoletja znala ohraniti neodvisnost, kar temelji v prvi vrsti v njeni nedostopnosti, kot smo to že v začetku omenili. Včasih so kralji, neguši imenovani, razširili vladno preko naravnih mej Abesinije, vobče je pa ostala država omejena na višavje, prava trdnjava. Okoli leta 330 po Kr. je prišlo v Abesinijo krščanstvo in je ostalo tam do danes, kljub obdajajočemu ga islamskemu in poganskemu svetu. — Glej poglavje naprej. — Grški vplivi, prihajajoči iz Aleksandrije, so bili mogočni; in semitsko-grška mešana kultura je lepo zacvetela. Najlepšo dobo je imela takoj v začetku, od 4. do 7. stoletja. Pozneje se pridružijo stari kulturi še drugi vplivi, in zaključek je to, kar danes v Abesiniji vidimo.

Vladar je postajal vedno brezpomembnejši, deželni knezi so postali skoraj popolnoma samostojni. Večkrat beremo besedo »ras«; to pomeni zmeraj nekaj, kar se od drugega odlikuje, kar gre preko drugega ven. Zato pomeni »ras« knez, rtič, najvišji vrh itd. Pri knezih smo se navadili, da pišemo Ras in ne ras.

Šele v sredi preteklega stoletja je postala Abesinija enotnejša. L. 1853. je neguš Kasaj pahnil s prestola vladarja Amhare, leta 1854. vladarja dežele Tigre itd.; leta 1855. si je nadél ime Teodor II. neguš negešti, cesar Etiopije. V začetku je dobro vladal in je vpeljal zdrave reforme, pozneje je pa postal pravi tiran. Hotel je imeti v Londonu poslaništvo; ker se je pa Anglija obotavljala, je hotel svojo zahtevo izsiliti in je kratkoma dal zapreti 155 Evropejcev, po večini Angležev, med njimi tudi angleškega konzula in posebnega angleškega odposlanca. Ker angleški protesti

niso nič zalegli, je sklenila Anglija poslati proti njemu kazeńsko ekspedicijo. Organiziral jo je general Napier in velja še danes kot vzorni primer za kratko vojno po težko dostopnem višavju. Značilno je, da je bila ekspedicijska organizirana kar iz Indije tja v Afriko. V začetku decembra 1867 je odšla od obale Rdečega morja in je bila v začetku aprila 1868 že pri Magdali, visoko ležeči gorski trdnjavi; tja se je bil zatekel Teodor, vzemši ujetnike s seboj. Pot od morja do Magdale je bila dolga 700 km! Angleži so trdnjavo naskočili, Teodor se je ustrelil v usta, ujetniki so bili prosti. Samo štiri dni so ostali Angleži v Magdali, nakar so odšli. Niti pedi zemlje niso zasedli, pa jih je stala ekspedicijska nad pet milijard dinarjev!

Na prestol je prišel z angleško pomočjo par let nato Janez II. (1872—1889). Bil je krepak in bojevit vladar. Premagal je Egipčane 1875/76, padel je pa v boju proti dervišem, a zmagali so Abesinci. Sledil mu je veliki Menelik II. (1889—1913), cesar Etiopije, zadnji potomec Salomonove dinastije. Takoj ob pričetku vlade je sklenil pogodbo z Italijo, ki je bila zasedla v letih pred njim Eritrejo z Masavo; od Italijanov zasedeno ozemlje je bilo priznано kot kolonija Eritreja. Da bi uredil razmere v notranjosti, je potreboval orožja in streliva; Italijani so mu ga dali in priznal je za to celó nekakšno pokroviteljstvo Italije nad Abesinijo. Ko je zavladal v deželi red in mir, je mislil Menelik samo na to, kako bi se Italijanov otrsela. Leta 1893. je odpovedal pogodbo iz leta 1889., a Italijani so rekli, da to ne gre. Beseda je dala besedo, in prišlo je 1. marca 1896 do znane bitke pri Adui, ki se je je udeležilo 80.000 Abesincev in niti 11.000 Italijanov. Zmagali so Abesinci, in Italijani so morali priznati popolno neodvisnost Abesinije in se zadovoljili z dotedanjimi mejami. Misel velike kolonialne italijanske etiopske države je bila zaenkrat pokopana. Abesinija je sedaj zopet vzcvetela in Menelik ji je pridobil še nova ozemlja. Kafo i. dr. Leta 1908. je pristopila Abesinija k svetovni poštni zvezi. Leta 1913. je Menelik umrl, vse je žalovalo po njem.

Sina Menelik ni imel. Hčerka Šoaraga je bila poročena z Ras Mikaelom. Imela je sina Lidža Džeasu (Jezus), in ta je Meneliku sledil. Ker se je pa nagibal k islamu in je v svetovni vojni kazal simpatije do Nemcev, so ga leta 1916. odstavili in posadili na njegovo mesto kot cesarico drugo hčerko Menelikovo, Zauditu (Judita) in obenem kot regenta in prestolonaslednika poznejšega Ras Tafarija, sina Ras Makonena. Džeasu in njegov oče Mikael sta šla z vojsko nad Tafarija in Makonena, a slednja dva sta s pomočjo Francozov zmagala. Mikael je umrl v jetništvu, Džeasu pa še danes živi, enkrat zaprt tukaj, drugič tam. To je zadnji Salomonid. Z njegovo sestro se je pa že leta 1912. poročil Tafari, tako da se tudi nova Tafarijeva dinastija prišteva Salomonidom. Kajti Ras Tafari ni nihče drug kot Hajlé Selasjé. Že leta 1928. si je Ras Tafari nadel naslov »neguš« in, ko je leta 1930. umrla Zauditu, je prevzel naslov »neguš negešti«, si je dal ime Hajlé Selasjé ter se je dal od abúna 2. novembra 1930 maziliti in kronati za cesarja Etiopije.

Malo je znano, da je bil abesinski cesar leta 1922. tudi v Evropi, pet mesecev. Obiskal je Anglijo, Francijo in Italijo. To potovanje je služilo tudi pripravam za vstop Abesinije v Društvo narodov, ki se je izvršil v septembru 1923. Brez dvoma je bil to velik uspeh za cesarja. Leta 1931. je proglasil neguš tudi nekakšno ustavo, koje glavna točka je zagotovitev prestola za njegove potomce. Prvi, ki je mislil na ustavo, je bil Menelik; leta 1907. je vpeljal ministrski svet in leta 1910. tudi še svet

senatorjev. Sicer je bila pa Abesinija absolutna monarhija, kakor je kljub novi ustavi tudi še danes. Cesar je po ustavi neodgovoren in nedotakljiv, sklicuje obe ljudski zastopstvi in ju pošilja domov, izdaja zasilne odredbe, more sam napovedati vojno in tudi sam skleniti mir. Vsa izvršilna oblast je v njegovih rokah, on je vrhovni poveljnik vojske itd. Zbornici sta dve, senat in poslanska zbornica, vsaka ima 56 članov. Zakonov ne smeta predlagati, temveč se smeta pečati samo s predlogi, ki jih jima izroči cesar ali kot njegov zastopnik ministrski svet. Kar skleneta, še ni zakon, temveč samo priporočilo na cesarja, ki sklepe potrdi ali pa zavrne. Člane senata imenuje neguš sam, člane poslanske zbornice pa volijo dostojanstveniki in glavarji rodov; za pozneje mislijo na splošno volilno pravico. Ministrov je enajst, odgovorni so samo cesarju, ministrskega predsednika ni.

Diplomatsko zastopstvo v Addis Abebi imajo samo sledeče države: Velika Britanija, Francija, Italija, Nemčija, Belgija in ameriške Zedinjene države. Grčija ima v Addis Abebi svojega opravnika.

Kršćanstvo Abesinije

Abesinci so kristjani, sredi mohamedanskega in pogankega morja. Seveda je to krščanstvo od sosedov marsikaj prevzelo in ni več tako izvirno kot je bilo. Smo pač v Habešu, in Habeš pomeni toliko kot »mešana nica narodov«.

Med starimi Abesinci je imelo menda židovstvo precejšnjo vlogo. Izročilo pravi, da sta imela abesinska kraljica Saba in židovski kralj Salomon sina Menelika, ki ga v zgodovini štejemo kot Menelika I. in kojega potomci sedaj v Abesiniji vladajo; vsaj tako trdijo. Verski nazori židov so kmalu proniknili med abesinsko ljudstvo in so deloma pripravili pot krščanstvu. Krščanstvo sta vpeljala v Abesiniji okoli leta 330 brata Frumencij in Edezij. Ko sta potovala iz Indije domov proti zapadu, so ju na obali ujeli in odvedli na dvor kralja v Aksumu. Dobila sta tam tolik vpliv, da sta smela širiti krščanstvo. Med prvimi kristjani je bil sin in naslednik kralja; Frumencij ga je krstil. Cerkev je podredil patriarhatu v Aleksandriji (Egipet). Krščanstvo se je kmalu močno razširilo, nastali so samostani in cerkve, beremo o škofih in menihih. Številni egiptski menihi so prevajali sveto pismo v jezik geez.

Ta jezik je doma v južni Arabiji, odkoder izvira velik del abesinskega naroda, in je še danes v Abesiniji cerkveni jezik; kot ljudsko govorico ga je pozneje izrinilo amharsko narečje.

Zveza z Aleksandrijo je dovedla abesinsko cerkev v monofizitizem, ki prizna Kristusu samo eno naravo. Monofiziti so danes poleg Abesincev še Armenci, jakobiti v Siriji in Kopti v Egiptu; patriarh Koptov je hkrati patriarh abesinske cerkve, vseeno je pa med obema cerkvama marsikakšna razlika. Abesinci še danes nimajo svojega patriarha, njih metropolita imenuje še zmeraj patriarh v Aleksandriji. Pa so zelo nezadovoljni s tem.

Abesinski metropolit se imenuje »abûna«, naš oče. Do leta 1893. je stoloval v Gondarju, od tedaj naprej stoluje v Addis Abebi. Versko središče je pa Aksum s »skrinjo zaveze«, največjo svetinjo dežele, o kateri pravijo, da je to stara »skrinja zaveze« iz Jeruzalema. Od l. 1930. dalje pomaga metropolitu pri njegovem delu pet škofov, ki jih pa ne imenuje on ali neguš,

temveč zopet aleksandrijski patriarh. Edinole abûna ima pravico maziliti kralja. Takoj za abûno je ečêg, generalni opat vseh samostanov in obenem spovednik kralja, upravnik cerkvenih posestev in vse prosvete. Ni torej čudno, da imata abûna in ečêg izreden političen vpliv. Filmi so nam ta vpliv in to moč tudi nazorno pokazali. Menihov je zelo veliko. Bolj so izobraženi kot drugi duhovniki, mnogo so v spovednicah, zelo strogo se postijo. Menišstvo je vobče zelo priljubljeno, in tudi samotarstvo je močno razvito — vpliv starega krščanskega Egipta. Od duhovnikov se ne zahteva visoka izobrazba. Morajo znati brati in poznati liturgijo, sicer pa ne dosti več. Mnogo je tudi cerkvenih služb, za katere ni potrebna nobena posvetitev; dotičniki vodijo cerkvene račune, poravnavaajo spore med cerkvijo in državo, skrbijo za duhovniški naraščaj itd. Sveto pismo je prevedeno v narodni jezik, pojejo se cerkvene pesmi, zlasti Marijine, razširjena je zgodovina bajnega kralja Janeza iz Indije, ki je menda tudi v Abesiniji vladal — v 13. stoletju. Tudi sicer imajo Abesinci precej bogato zgodovinsko literaturo (kronike, letopise). Razvijati se pa ta deloma prastara literatura ni mogla, ker je bila dežela preveč osamljena in skozi stoletja skoraj pozabljena. Kot edini vir vere prizna abesinska cerkev sveto pismo; jedilni in čistilni predpisi so židovski, namesto vina uporabljajo pri svetem obhajilu umetno iz grozdja napravljen sok, zakon se more ločiti, stari običaji so sveti, štiri velike postne dobe izpolnijo tretjino leta, leta se štejejo od 29. avgusta 284 naprej, od »časa mučenikov«. Cerkve so zelo številne, majhne, zgoraj stožčaste, pokrite s slamo in trstjem; stene so slabe, zunaj pobeljene, vrata so obrnjena na vse štiri strani neba. Notranjost ni posebno snažna, mnogo je notri križev in podob svetnikov, pa nobenih kipov, tudi na križih ne. Povsod po tleh so palice in bergele; nanje se opirajo verniki med službo božjo, ki traja večkrat štiri ure — klopi ni. Prostor za vernike je strogo ločen od »svetega«, to zopet od »najsvetejšega«. Torej čisto tako kakor je bilo to pri židih starega veka. Vsekakor v celoti precej pestra slika, izpopolnjena še po vplivu islama, ki Abesinijo vsepovsod obdaja. Moremo govoriti o poganskih, židovskih in islamskih vplivih na abesinsko cerkev, kar je pač povsem naravno.

Evropski misijoni do svetovne vojske v Abesiniji niso imeli dosti uspeha. Sele po tej vojski je bil uspeh dosežen, zlasti pri katoliških misijonih, ki jih opravljajo lazaristi in kapucini. Nastop Italije proti Abesiniji more ta uspeh zopet zmanjšati.

Gospodarstvo Abesinije

V prejšnjih poglavjih smo se gospodarskih vprašanj večkrat dotaknili in se jih bomo tudi v naslednjih. Vemo, da je Abesinee v prvi vrsti poljedelec in živinorejec. Med pridelki so na prvem mestu koruza, pšenica in proso, potem pa kava, tobak, bombaž, kože, črevesa, nojeva peresa, slonova kost, gumi, vosek. Nerodno je le, da ima vsega tega svet v izobilju. Z bombažem je posejala Japonska v l. 1930. do 1935. okoli 300.000 hektarjev sveta. Gozda ni dosti, vobče namreč. Samo tropskega lesa je precej (trdi les), po obronkih gorâ pa uspevajo datljeve palme, akacije, oljke, brinje, lavor, sikomore, fige itd. Na ambah naletimo tu in tam na jelov gozd. Največ gozda je na jugu države in v okolici jezera Tana. Skupno je z gozdom pokritih v Abesiniji samo 7,5 odstotka. Les se porablja samo

za drva in pa kot stavbni les, na izvoz lesa vsled transportnih težkoč in večje domače porabe v doglednem času ni misliti.

Število goved cenijo na 3 do 4 milijone glav, število ovac in koz na 4 do 5 milijonov. O številu mul nimamo nobenih podatkov.

Zelo mnogo se govori o abesinskih rudah, in so razni učenjaki in raziskovalci večkrat prav nasprotnega mnenja. Našli so ležišča zlata, platine, železa in bakra; platine dobivajo v zadnjih letih povprečno po 200 kg — pri svetovni produkciji 7000 kg —, naplavljenega zlata je pa samo v Modrem Nilu toliko, da bi mogli uvrstiti Abesinijo med najvažnejše dežele zlate produkcije. Slišimo tudi, da je v Abesiniji dosti premoga in petroleja; glede petroleja je nastalo mnogo dvoma, pa menda dvomi ne bodo držali. Azbesta, žvepla in kalijeve soli je v Abesiniji polno, in prav tako tudi navadne soli, ki pa ni enakomerno razdeljena.

Obrt izdeluje le domače pridelke, industrije je še prav malo. Industrija čaka na izkoriščanje vodne moči, ki jo cenijo na 4 milijone konjskih sil.

Uvoz in izvoz sta majhna, kar je spričo bornega življenja domačinov, slabih transportnih sredstev in oddaljenosti Abesinije od svetovnih trgovskih potov prav umljivo. Isto moremo reči tudi glede izvoza, pri čemer moramo še posebej poudariti, da ravno ono blago, ki ga Abesinija največ izvažja — kava, kože, vosek —, na svetovnem trgu ne more konkurirati; tudi so cene v zadnjem času izredno padle, pri kavi na primer od leta 1928. za tretjino. Prodaja se res skoraj ne splača.

Pri uvozu so na prvem mestu Japonci; uvažajo zlasti ceneno sivo platno, iz katerega si delajo Abesinci togi podobne plašče ali srajce — šame —, ženske pa pajčolanu podobne ovojce. Abesinec gleda v prvi vrsti na nizko ceno in ne na kakovost.

Uvoz tekstilnega blaga, zlasti bombaževine, je znašal v zadnjih letih dve tretjini do štiri petine vsega uvoza. Japonska je že nekaj let sem izrinila Zedinjene države kot glavnega dobavitelja tekstilij; ona je skoraj edini dobavitelj cenjenih bombaževih tkanin in dobavlja od vsega uvoza približno polovico. Druge dobaviteljice so Francija, Anglija, Zedinjene države, Belgija itd. Pošilja pa Abesinija svoje izvozne predmete v Anglijo, Francijo, Italijo, Zedinjene države, Nemčijo itd.

Trgovina se je popolnoma prilagodila zemljepisnim razmeram in življenjskim navadam prebivalstva, zlasti pa potujočim trgovcem, ki imajo največji pomen. Trgovina na drobno je oskrbovana od 50.000 do 70.000 potujočih trgovcev.

O težkočah prometa naj povemo še tole: Kolonialno blago se more iz drugih dežel poslati na svetovni trg mnogo preprostejše, zanesljivejše in hitreje kot iz Abesinije, ker so dežele produkcije zvezane z izvoznimi pristanišči po normalnih in cenjenih prometnih potih moderne vrste in se jim zato tudi ni treba bati tolikšnega rizika glede cen in valute. Kako drugačna je v tem pogledu Abesinija! Edina abesinska železnica Džibuti-Addis Abeba se mora še danes boriti s karavanami velblodov in v višjem svetu s karavanami mul. Pridejo zraven še stroški za preskrbo z vodo itd. »Abesinija je preveč oddaljena od svetovnih prometnih potov.«

Zanesljive statistike o zunanji trgovini Abesinije nimamo. Neka angleška statistika pravi, da znašata uvoz in izvoz skupaj letno le 300 do 400 milijonov dinarjev; dobro je vsaj to, da je izvoz izdatno večji kot uvoz, da je trgovska bilanca torej vsaj aktivna. Kako majhna je zunanja

trgovina Abesinije, nam kaže že primerjanje z zunanjo trgovino Jugoslavije, ki nikakor ni posebno velika, pa gre vendarle v milijarde dinarjev.

Ogromna večina abesinske zunanje trgovine se vrši po železnici Džibuti-Addis Abeba, povprečno 70 do 75 odstotkov, včasih tudi do 90%.

»Celo v najbolj ugodnem slučaju ne moremo računati s hitrim izrabljanjem naravnih abesinskih zakladov. Tri so ovire: Neugodni prometni položaj, potreba ogromne glavnice za namakanje, za ceste itd. in pa pomanjkanje pripravnih delovnih moči.«

Železnica v Addis Abebo

Edina železnica v Abesiniji je proga od francoskega pristanišča Džibuti v Addis Abebo. Menelik je dobro vedel, kakšnega pomena bi bila zveza Abesinije z morjem. Švicarski inženier Ilg je dobil l. 1894. koncesijo za zgradbo proge, ki naj bi šla od Džibutija noter do Belega Nila, in je osnoval francosko družbo, ki je progo začela graditi. Zašla je pa v precejšnje finančne težkoče, iz katere jo je rešilo francosko kolonialno ministrstvo. Leta 1902. je dosegla proga Diredavo, 310 km od Džibutija; 90 km proge je v Francoski Somaliji, ostalih 220 km je bilo že v Abesiniji. Vsa proga je bila otvorena leta 1915.; dolga je 783 km. Vodi do Addis Abebe, ker so prvotni načrt (do Belega Nila) opustili. Poleg francoske glavnice je pri železnici udeležena še angleška in sedaj tudi že italijanska glavnica. Prvo besedo pri vseh vprašanjih, ki se železnice tičejo, bo zmeraj imela Francija; njena glavnica je največja, izhodišče železnice je v francoski koloniji. Vsa glavnica železnice znaša 17,300.000 francoskih frankov. Za leto 1934. je izkazanih 7,140.000 frankov čistega dobička, od katerega so določili za dividende 5,740.000 frankov — tretjino glavnice — ali 166 frankov na delnico proti 125 frankom v vsakem od prejšnjih petih let.

Družba se stalno trudi, da dvigne promet železnice ter da poveča njeno hitrost in udobnost. Železnici je na razpolago 54 lokomotiv, med njimi 46 z nenavadno velikim tenderjem, ker je med potjo le malo premogovnih in vodnih postaj. Osebnih vagonov je 46; od teh je 8 luksuznih spalnih vagonov, 10 vagonov 1. in 2. razreda, 26 vagonov 3. razreda in dva službena vagona. Spalni vozovi so električno razsvetljeni in ohlajeni. Tovornih vagonov ima železnica 445, večinoma po 20 ton. Proga pelje čez tri velike mostove; eden, ki pelje čez reko Havaš, je 151 m dolg in je 60 m nad reko. Najvažnejši napredek v zadnjem času je uvedba nočnega prometa; prej je ponoči vlak kar stal in čakal na jutro, in si zato večkrat šele po treh dneh prišel iz Džibutija v Addis Abebo. Sedaj so montirali močne žaromete, ki osvetlujejo ozemlje pred železnico na dolgo razdaljo. Redni vlaki vozijo sedaj 33 ur, dočim vozijo posebni vlaki že samo 25 ur. Proga je enotirna. Zato smo malo več o tej železnici povedali, ker je to prav za prav edina življenska žila Etiopije in bi pomenila ukinitvev prometa po njej za Abesinijo izredno hud udarec. In tudi druge posledice bi mogla takšna ukinitvev imeti.

Denar Abesinije

Kdorkoli je obiskal dežele orienta, je naletel na srebrn novček, ki je imel povsod veliko veljavo, bodisi v Albaniji ali Abesiniji, ob Nilu ali ob Čadskem jezeru, v oazih Sahare ali ob Nigru. Za več kot sto let je imel

ta novce velik pomen kot denarna vrednota noter tja do Indije, v Afriki deloma tudi preko ekvatorja. To je tolar Marije Terezije, še danes običajno denarno sredstvo Abesinije in okoliških dežel. Vzhodno-afriške vojake moreš najeti le s tem tolarjem, karavane moreš plačati le z njim. Zakaj ima ravno ta denar takšno veljavo in takšno moč? Trgovina z orientom je rodila v drugi polovici 18. stoletja željo po denarju, ki bi imel stalno vrednost; turški denar je ni imel. Zato se je trgovina oprijela denarja, ki je jamčil vedno isto srebrno vsebino. To je bil tolar Marije Terezije, kovan prvič leta 1753. na Dunaju. Ko so prišle Benetke pod Avstrijo, so ga kovali v Benetkah, od leta 1866. dalje pa zopet na Dunaju. Tehta 28 gramov in je bila njegova srebrna vsebina določena z 833'3 tisočinkami, in to je tudi obdržal. Marija Terezija je umrla leta 1780.; in vsi po tem letu kovani novci so dobili letnico 1780. Prvi tolarji so kazali Marijo Terezijo kot mlado cesarico; ko so pozneje upodabljali Marijo Terezijo kot žensko starejših let, so prebivalci Vzhodne Afrike ta tolar odklonili, in novi novci so jo imeli zopet mlado. Ker se je ta tolar razširil po vsem bližnjem orientu, ki mu pravimo tudi Levanta, se imenuje tudi levantinski tolar. Eden najbolj čudnih pojavov v zgodovini novcev je pač ta, da se je mogel tolar Marije Terezije obdržati v nekaterih deželah inozemstva do danes kot najvažnejše plačilno sredstvo, dočim ga je bila njegova domovina že davno odpravila.

Ko so se vrednotne razmere v balkanskih deželah uredile in ko sta angleški funt ter francoski frank pričela čimdalje bolj prodirati v orientalske dežele, je tolar Marije Terezije na svojem pomenu precej izgubil; a v Abesiniji je še danes skoraj edino plačilno sredstvo in nobena druga vrednota ga ne more izriniti. In tudi nobena takšna nevarnost mu ne more pretiti kakor franku ali funtu ali liri itd. V obtoku je v Abesiniji tudi takozvani Menelikov tolar; kovan je v Parizu in ima isto srebrno vsebino kot tolar Marije Terezije, pa ni niti daleko tako upoštevan kot ta. Abesinska banka, nazvana Etiopska banka, do leta 1931. odvisna od Egiptске banke, je izdala tudi za poldrug milijon tolarjev v bankovcih, temelječih na srebrnem tolarju; do danes se je obtok teh bankovcev komaj približno podvojil. Ne marajo jih, tudi če so s 100 odstotki kriti s srebrom. Hoteli so vpeljati tudi zlato vrednoto; a ko je Anglija zlato vrednoto opustila, se tudi Abesinija ni več zmenila zanjo. Tako obstoja v Abesiniji še danes čista srebrna vrednota. V zadnjem času je Italija vzela iz prometa mnogo srebrnega denarja in je dala kovati iz njega »italijanske tolarje« in pa tolarje Marije Terezije.

Od leta 1753. dalje do naših dni je bilo nakovanih nad 250 milijonov tolarjev Marije Terezije; še leta 1927. so nakovali na Dunaju 15.500.000 tolarjev. Večina tega denarja je pa izginila v nogavicah, fetiših, nakitu itd. Obtok tolarjev Marije Terezije v Abesiniji se ceni na približno 35 do 50 milijonov tolarjev, a večji del je skrit in na varno dejan. Državni zaklad ima menda na razpolago 25 milijonov tolarjev. Tečaj tolarja, ki je sedaj obenem tudi tečaj abesinske vrednote, je v zadnjem času močno kolebal, sledeč kolebanju vrednosti srebra. Sedaj ima abesinski tolar približno vrednost 16 do 17 dinarjev.

Poleg tolarjev, ki služijo kot plačilno sredstvo v prvi vrsti v bolj kultiviranih predelih dežele, ima Abesinija tudi še naravna izmenjalna sredstva, predvsem »solni denar«, »patronski denar«, bisere in trakove iz bombaževine. Solni denar se rabi v obliki palic in tehta

približno 1 kg; patronski denar je strelivo za takozvane travnate puške, ki so jih uporabljali v letih od 1870. dalje.

Pogodbe

Zmeraj beremo, da se Anglija ali Francija ali Italija ali Abesinija sklicuje na to in to pogodbo. Par teh pogodb si moramo ogledati; nekatere so take kot kavčuk in jih moreš poljubno raztegniti. Prvo pogodbo med Italijani in Abesinijo, l. 1889., smo že omenili. Italijani trdijo sedaj, da je Anglija v protokolih od l. 1891. in 1894. priznala skoraj vse abesinsko ozemlje kot italijansko interesno ozemlje. Leto po bitki pri Adui, 1897., sta določili Italija in Abesinija nekakšno začasno mejo med Abesinijo in Italijansko Somalijo, in je bila ta pogodba l. 1908. v splošnem potrjena. V Italijansko Somalijo je bila prišla Italija nekaj pred letom 1890., po neki trgovski družbi. Ozemlje ob tej začasni meji pa do leta 1929. sploh ni bilo zasedeno. Tega leta je zgradila Italija v okrožju Ual-Ual, obsega-jočem okoli 600 vodnjakov, nekaj vojaških trdnjavskih hišic, in nihče ni protestiral, ne Abesinija in tudi druge države ne. Leta 1928. je bila sklenjena med Abesinijo in Italijo »večna prijateljska pogodba«, in je bilo določeno, da se morebitni spori med obema državama poravnajo z razsodišči, brez orožja. Nikdar se ni ta pogodba tudi praktično uveljavila. Leta 1934. proti koncu leta so padli pri Ual-Ual prvi streli, povzročeni po obmejnih sporih. In tako se je začelo.

Z Japonci, Amerikanci, Egiptom itd. je sklenila Abesinija tudi nekaj pogodb, tičočih se v prvi vrsti gospodarskih zadev.

Pogodbo pogodb pa moremo imenovati ono iz leta 1906.; sklenili so jo Angleži, Francozi in Italijani in so razdelili vso Abesinijo v takozvana interesna ozemlja. Javno so tedaj izjavili, da pripada Franciji varstvo interesov ob železnici Džibuti—Addis Abeba, ki so jo takrat gradili, Angliji pokroviteljstvo nad ozemljem ob jezeru Tana, Italiji pa prepojitve Abesinije. Menelika so obvestili šele potem, ko je bila pogodba sklenjena. Odgovoril je s klasičnim izrekom: »T o s e m e n i č n e t i č e.« V pogodbi beremo na eni strani, da jamčijo omenjene države nedotakljivost Abesinije, na drugi strani pa, da jo razdelijo v interesna ozemlja. Kaj se to pravi? Če jo razdelim, je razdeljena in nedotakljivost je šla po vodi. Dalje smo v zadnjih mesecih tudi brali, da je bilo Italijanom mnogo več dovoljenega nego je takrat javnost izvedela, in da imajo interese tudi ob jezeru Tana in ob Modrem Nilu. Zdi se, da Anglija danes te pogodbe noče nič več priznati in da hoče »ščititi neodvisnost Abesinije in Nilove vire«. — Pogajanja med Anglijo in Italijo glede Abesinije leta 1919. niso dovedla do nobenega zaključka. A v decembru leta 1925. sta sklenili Anglija in Italija nov dogovor, ki se oblikovno naslanja na pogodbo iz l. 1906., ki gre pa izdatno preko nje; britanska vlada prizna Italiji izrečno pravico do pasu izključno gospodarskih interesov v vsej z a p a d n i A b e s i n i j i, z ozemljem okoli jezera Tana vred.

In danes? — Kako se časi spreminjajo!

Jezero Tana

Visoko gori v Abesinskem višavju leži to jezero, 1760 m nad morjem. Do 100 metrov je globoko, 30 večjih pritokov ima, odtok se imenuje Abai,

»oče vodâ«, poznejši Modri Nil. Pri Kartumu, kjer se Modri Nil združi z bratom Belim Nilom, znaša nadmorska višina še 380 metrov; torej pade voda od jezera Tana do Kartuma za 1380 metrov. Površina jezera meri 3630 km², kar je nekoliko manj kot četrтина Slovenije. Množina odtekaajoče vode se zelo menja; v dobi deževja gre v sekundi 5750 kubičnih metrov mimo nas, v najslabši dobi pa 2150 kubičnih metrov.

»Egiptet je Nil in Nil je Egiptet.« To so vedeli že v starem veku. Brez Nila ne bi bilo Egipta, Egiptet je samo velika Nilova oaza sredi puščave. Ko je bil preplaval bregove, je bilo vse veselo; od poplav je bila odvisna rodovitnost zemlje. Ni pa Nilovo blato samo na sebi snov, ki redi rastline, temveč iz blata izločeni fosfati in soli. Svoj čas so mislili, da donša Beli Nil več vode kot Modri, danes pa vemo, da prispeva k skupni množini Modri Nil najmanj dve tretjini, Beli pa največ eno tretjino. Ker vodne množine niso bile vedno enake, so že stari Egipčani Nil regulirali, a šele tik pred delto. Moderni čas je šel naprej; Angleži so zgradili znani nasip pri Asuanu — in dočim so želi v starem Egiptu enkrat na leto, morejo žeti sedanjí felahi najmanj dvakrat, po večini pa redno trikrat. Pa je bil že v starem veku Egiptet znan kot žitnica sveta. Asuan je tam, kjer sta oba Nila že davno skupaj. Angleži so skoraj neomejeni gospodarji Vzhodnega Sudána, čeprav se ta Sudán imenuje Britansko-Egiptski Sudán. Porabili so ugodno priliko in so zgradili v letih 1922. do 1925. drug jez; topot preko Modrega Nila samega, pri Makvarju. Ta jez zajame še mnogo več vode nego oni pri Asuanu. Tako so omogočili v Sudánu ogromno kulturo bombaža in trdijo, da bo mogel ta bombaž zalagati v desetih letih vso angleško bombaževo industrijo. Že danes obstoji polovica vsega sudanskega izvoza iz bombaža. — Od Nila, posebno od Modrega Nila, so odvisne vse kulture Sudána in Egipta, ne samo bombaž, temveč tudi koruza, pšenica, tobak, cukrov trs itd.

Ampak! V 12. stoletju je vladal v Abesiniji kralj Lalibala. Bil je vnet kristjan in velik nasprotnik egiptskih islamskih osvojiteljev. Sklenil je, da bo Egiptet izstradal, in je z velikanskimi zidovi in prekopi vodo Modrega Nila pričel odpeljavati polagoma drugam; Nil je imel v Egiptu vedno manj vode in pridelek je bil vedno slabši. Odpeljana voda je koristila obmejním pokrajinám Abesinije, postale so bogate in njih knezi zato tudi predrzni. Ne misleč, da delajo sami proti sebi, so se v svoji bogati oholosti kralju uprli, prišle so še druge okoliščine — in Lalibala je dal Nilu zopet prvotno pot. Zlasti Portugalcí so pozneje pogosto poskušali vplivati na abesinske kralje, naj bi ponovili Lalibalov poskus in Egiptu vzeli življenje; nasprotno so pa egiptski kralji pošiljali abesinskim kraljem bogate darove, da ne bi tega naredili. Leta 1790. je izdal Anglež Bruce veliko delo o Nilovih studencih; to delo je zbudilo zlasti zanimanje Napoleona. Notri je navedeno tudi pismo abesinskega kralja na Egipčane, iz leta 1706.; tiče se umora abesinskega poslanika in pravi: »Nil nam bo služil, da vas kaznujemo; Bog nam je dal moč nad njegovimi viri in poplavi in vam zato moremo škodovati.« Kar hitro so dali Egipčani Abesincem zadoščenje. Ko je prišel Napoleon sam v Egiptet, je poslal poslanca k abesinskemu vladarju, da sklene z njim prijateljsko pogodbo.

S tem je vse povedano. Od jezera Tana tja visi vedno senca nad Sudánom in Egiptom. Ni čudno, da so se Angleži kot abesinski mejaši že kmalu začeli zanimati za to jezero; vedeli so, da bi spremembe ob jezernu mogle roditi usodne posledice za Sudán in Egiptet. In vedeli so

tudi, da bi nov jez, tik ob odtoku Nila iz jezera, imel izredno ugodne posledice za one dele Sudana, ki ležijo nad Makvarjem, seveda pa tudi za Abesinijo samo. To so vedeli tudi Abesinci in vedó to tudi sedaj, a sami nimajo dosti denarja za takšno ogromno podjetje. »Le tedaj se more zajeza pri Makvarju v polni meri izrabiti, če se obenem uredi tudi odtok Modrega Nila iz jezera Tana.« — »Le tedaj, če bo zgrajen tudi jez ob jezeru, bo mogoče izvesti resnično in stvarno ureditev Nilovega vodnega stanja.« — »Kdor more položiti roko na zamišljeni jez ob jezeru Tana, more izvajati najučinkovitejši pritisk na nižje ležeče dežele.«

Triintrideset let so se Angleži trudili za koncesijo zgradbe jeza ob jezeru, a ni šlo. Leta 1902. jim je Menelik rekel, da ne bo dal nikomur drugemu koncesije kot kakšni angleško-egiptski družbi; drugega ni nič obljubil. Leta 1927. so dobili menda Amerikanci dovoljenje za zgradbo jezu, a so Angleži takoj protestirali; koncesija je postala za Amerikance praktično brezpredmetna. Letos pa beremo, da je dala abesinska vlada »egiptski« (izgovori: angleški) vladi dovoljenje za izrabo vodnih sil jezera Tana. In ta vest se v zadnjem času zmeraj bolj potrjuje. Od l. 1902. do 1935. so Angleži čakali, 33 let. Njih politika je usmerjena zmeraj na dolgo dobo; in če je mogoče, »poslati druge po kostanj v ogenj«. Sam se ne smem osovražiti; tako moram narediti, da se drugi osovražijo; petkratnim poskusom angleških ministrov Disraelija in Salisburija se to ni posrečilo, čeprav so druge pošiljali v boj — sem gre tudi Adua 1896 —; letos se jim je pa. Že davno imajo na nekaterih svojih specialnih zemljevidih 30.000 km² okoli jezera Tana načrtanih kot svoje interesno ozemlje, pa niso žrtvovali doslej še nobenega vojaka za to.

V Sudanu je kljub Makvarskemu jezu racionalno obdelanih danes šele 5 odstotkov; kakšne bodoče možnosti, če bo zgrajen jez ob jezeru, mogoče niže dol še kakšen drug pomožen jez! In padec vode nudi velike energije cenenih vodnih moči za industrijo! Seveda so za to potrebne ogromne vsote. Tudi misel Lalibalova je zelo zapeljiva! Koliko bo jezero lahko nudilo, nam pove samo tale kratek račun: Jezero Tana meri 3630 km² ali 3,630.000 m²; če mu dvignemo gladino za 1 m, dobimo ravno toliko kubičnih metrov ali nad 36 milijonov hektolitrov vode. Višji ko je jez, večja je vodna površina, ker se bregovi odmikajo, in zato 1 m višine ne da pozneje le 3,600.000 m³ vode, temveč še dosti več! Vsa ta voda bi se dala lahko zbrati in polagoma oddajati.

»Nemogoče si je misliti, da bi Anglija kdaj mogla privoliti v pokroviteljstvo katerekoli druge države nad tem ozemljem.«

Vojna se je pričela

Par vojskih mnenj o morebitnem poteku vojne naj podamo. General Mierka piše: »Mogoče je, da velika država, opremljena z najmodernejšimi vojnimi sredstvi, končno zmaga, a kdaj? Nekoliko moremo soditi o tem po bojih v Maroku, pri katerih sem bil dvakrat tudi osebno navzoč. Boji so se pričeli leta 1909 v španskem Maroku. Takrat so bili nasprotniki maroških Kabilov samo še Španci. Pozneje so jim prišli na pomoč Francozi. Skupno so mobilizirali 350.000 mož, poslali so v boj 1500 topov, mnogo tankov in na stotine letal, in šele ta moč je Kabile ukrotila, po 17 letih; leta 1926. Pa meri španski Maroko samo 28.000 km² ali štiridesetinko Abesinije. Reči pa moramo, da so bili Kabili skoraj gotovo bolje opremljeni

kot so zaenkrat Abesinci. — Še poučnejši so boji Francozov proti Berberom v gorovju Atlas južno od španskega Maroka v letih 1926 do 1934. Francozi so razpolagali s par železniškimi progami in z nekaterimi izbornimi avtomobilnimi cestami, ki so omogočile dovoz od več strani. Šlo je za ozemlje s površino 175.000 km² — nekaj nad 15 odstotkov Abesinije. Boji so trajali osem let, stroškov Francozi niso nikdar navedli, cenijo se pa na pet do šest milijard frankov. Maroško bojno ozemlje je abesinskemu precej podobno, in šlo je le počasi naprej; na vsakih 20 do 40 km so se Francozi ustavili in so osvojeno ozemlje utrdili, ceste zgradili itd. Domačini niso bili mobilizirani in niso imeli armad, a bili so povsod in njih poročevanje je izborno delovalo. Izredno dobro so znali izkoristiti terenske ugodnosti, izogibali so se večjih bojev, napadali so iz zasede itd. Marokanci so hrabri, zaničujejo smrt, so pa tudi kruti. « Že v Maroku se je pokazalo, da letala ne opravičujejo vanje stavljenih nad, in isto vidimo sedaj tudi v Abesiniji.

Francija je imela v Maroku še to posebno srečo, da je vodil njene čete vojskovodja in državnik Lyautey, ki ni nikdar nobene bitke zgubil in nikdar nobenega pogajanja prekinil ter si slednjič pridobil občudovanje in prijateljstvo vseh maroških poglavarjev.

Spomnimo se na vojsko Angležev z Buri. Kljub precejšnji premoči so bili Angleži v več bitkah premagani in so morali izvesti slednjič prav velepotezno organizacijo, da so trdovratnega sovražnika ugnali. Mobilizirati so morali 380.000 mož, da so ukrotili narod, kojega število navajajo Angleži sami s 430.000 — ženske in moški, staro in mlado —, v obeh burskih republikah celó samó 160.000. In ta borba je trajala skoraj tri leta in je stala Angleže nič manj kot 48 milijard dinarjev!

Balder Olden poroča o bojih v Vzhodni Nemški Afriki med svetovno vojno. Pripoveduje, kako se je tam par tisoč Nemcev uspešno branilo proti zaveznikom in kako silno težke so kolonialne vojske vobče, ter zaključuje: »Naloga osvojitve Vzhodne Afrike je bila v primeri z nalogo osvojitve Abesinije razmeroma lahka. V Vzhodni Afriki živi približno triinpol milijona črncev, ki so se tresli le za svojo kožo in za svoje koče, a jim je bilo čisto vseeno, kdo bo zmagal, Angleži ali Nemci; saj jih niti razlikovali niso. V Abesiniji pa živi narod mnogo višje civilizacije, tu boj ne gre proti četam, temveč proti izredno hrabremu narodu, ki more postati v najkrajšem času nadvse fanatičen. Nemško Vzhodno Afriko je mogel napasti nasprotnik od vseh strani, pri Abesiniji to ni mogoče. Pridružijo se strahote vseh vrst, neznosna vročina, neskončna deževna doba, tifus, malarija i. dr. Osvojitelj Nemške Vzhodne Afrike je bil na razpolago ves svet, dostop je bil prost, Italijanom se pa dostop do bojišč more zapreti vsak trenutek.«

Neki nemški general piše: »Abesinci morejo voditi le vojsko v malem — dokler nimajo zadosti orožja —; takšna vojska obstoji v neprestanem nadlegovanju sovražnikovih predstraž in dovoza, v stalnem utrjevanju, v neprestanih majhnih spopadih, v napadih iz zasede itd. Slednjič omaga tudi najtrdovratnejši nasprotnik. Fronta utegne postati slednjič tako razsežna, da je ne bo mogoče vseskoz uspešno zapreti, in tako pride nasprotnik zopet v hrbet, in boji se zavlečejo leta in leta.«

»Abesinci izredno dobro poznajo taktiko obkoljevanja. Pri svojih operacijah imajo izborno poročevalno organizacijo, ki je modernemu telefonu in radiu čisto enakovredna. Ko so pri Ual-Ualu posegli v boj italijanski aeroplani, Abesinci niso zbežali, čeprav večina njih letala sploh še videla

ni. Obratno, brez strahu so naskočili dirjajoče tanke ter so streljali na posadko v tanke skozi gledalne odprtine.

O armadi Abesincev se je mnogo pisalo; najbolj zanesljivi so podatki Angleža R. C. Woolbertsa v reviji »Foreign Affairs« (zunanje zadeve). Pravi takole:

Abesinska vojska obstoji iz štirih delov: 1. iz neguševe garde; 2. iz rednih cesarjevih čet v provincah; 3. iz čet 25 abesinskih provinc; 4. iz bojevnikov posameznih rodov.

Neguševa garda šteje v miru 3500 mož, v avgustu 1935 so število mož podvojili. Imajo jo za jedro armade, njeni poveljniki prevzemajo poveljstvo nad drugimi četami. Garda pomaga negušu v sporih z nepokornimi rasi, obenem pa tudi rasom v njih krajevnih sporih. Nanjo se vsakdo brezpogojno zaneša. Gardisti so večinoma prostovoljci. Gredo tudi na fronto.

Nato pride okoli 100.000 vojakov, ki jim je dala vlada zemljo v obdelovanje in ki morajo za to ob izbruhu vojske iti v vojake. — Kakor svoj čas pri nas graničarji. — Približno polovica teh vojakov je naseljenih v provinciji Šoa v bližini Addis Abebe. Mnogo od njih je služilo že v angleški ali italijanski službi v Sudanu, Tripolitaniji ali Somaliji. Štejejo jih za najboljše del abesinske armade — poleg garde, ki je itak maloštevilna —, in sicer že zato, ker znajo uporabljati moderno orožje. Oni so osnova, iz katere izhajajo druge armade. Do kakšnega števila more ta redna armada narasti, zavisi v prvi vrsti od zaloga vojnega materiala. Ta je pa zelo različen, in naletiš pri puškah večkrat na stare vrste, za katere danes sploh ne moreš dobiti streliya.

Cete 25ih provinc organizirajo posamezni rasi ali dedžasmači; njih število zavisi od finančnih razmer dotičnega deželnega poglavarja. Šele tedaj, ko je mobilizacija končana, se more reči kaj končnega. Vsekakor ne pretiravamo, če zapišemo številk 400.000 do 600.000.

O četrtem delu abesinske armade se more težko kaj reči. Vse je odvisno od primera. Je tudi mnogo rodov, kojih pomoč neguš sploh odklanja, ker imajo Abesinci še stare račune z njimi.

Skupno število vojaštva zavisi v prvi vrsti od števila za orožje sposobnih moških in od zaloga orožja. Od vsega prebivalstva, ki šteje 10 do 12 milijonov ljudi, se ne sme mobilizirati več kot 8 do 10 odstotkov; sicer je Abesinija v enem letu brez kruha in brez mesa. Kajti za črede so potrebni pastirji in varuhi in na polje se mora slednjič tudi Amhara potruditi in ne more prepustiti vsega dela ženskam, otrokom in starčkom. Osem do deset odstotkov je toliko kot 800.000 do 1.200.000 mož, ali če vzamemo sredo, en milijon vojakov. Največja četna enota v Abesiniji je še vedno bataljon; iz določenega števila bataljonov sestavijo armade rasov, dedžasmačev in drugih poveljnikov.

Pri Abesincu na obedu

»Prišli smo v vas in smo šli k vaškemu načelniku, ki se imenuje tam šum. Koča je revna in skromna ter obstoji samo iz okrogle stene, sestavljene iz lesenih kolov z ilovnatim ometom; streha je spletena. Namesto vrat vidiš kos platna, da radovedneži ne gledajo noter. Gospodar sedi pred posteljo. Ko vstopimo, vstane in si podamo roke; globoko se nam prikloni. Pokažemo mu potne liste; vsak mora imeti dva, enega od

neguša, drugega od poglavarja dotične pokrajine. Po tem uvodu se pričnemo razgovarjati. Ponosno nam pokaže šum svojo puško, še iz časov, ko so šli Angleži proti cesarju Teodoru. Vse njegovo spremstvo ina takšne puške. Kar oči se jim zavrtijo, ko gledajo naše moderne puške, ki jih imamo zmeraj s seboj; več nam prinesejo puške ugleda in dostojanstva kot vsa priporočilna pisma sveta. V Abesiniji je vsakdo vojak in puška je njegova nevesta. Amharcem pravijo druga ljudstva Abesinije naravnost »puške«. Ko pridemo nazaj v svoje šotore, dobimo tam že šumova darila, ovna za kuhinjo in vrč medicine za žejo — to so darila gospodarja gospodom. Pa tudi spremstvo šuma pošilja našim spremljevalcem darila; kokoši, jerbas kruha in vrč piva.

Drugi dan smo povabljeni na kosilo. Prične se ob desetih. Topot je tudi družina navzoča. Mlada hčerka nam poljubi čevlje. Žena šumova se čudi, da ji damo roko; to ni običaj. Ker jo pa že nudimo, nam jo da tudi ona, a levico. Zenske spijo na levi strani in tudi v grob jih položijo tako. Pri moških je vse obratno; dajo nam desnico, spijo na desni strani in tudi vstajenja čakajo na desni strani. Pred jedjo nam ponudijo medico, služabnik si vlije nekaj medicine v roko in pokusi. V deželi, kjer so skozi stoletja ljudi zastrupljali, se je ta običaj pač moral razviti. Če gospa kihne, se vse služabništvo globoko prikloni. Prične se prvo umivanje; služabnica nam polije roke z vodo in nam da brisačo, pod rokami nam drži skodelico. Gospod župan in okolica si splaknejo usta in pljunejo vodo v skodelico. Jest se mora po starem običaju skrivaj; zato imajo od stene do stene vrvice napete, od njih doli visijo rute, za katerimi jemo. Tudi zunaj koč boš videl, kako kdo počene in si potegne šamo čez glavo; takrat je. Velik lesen jerbas prinese služabnik noter. Počenemo okoli jerbasa; uglednim tujim dajo tudi kožo ali preprogo, da skoraj sedijo, ker ne morejo pri čepanju dolgo zdržati. Mi ne maramo preprog in kož, ker je v njih polno majhnih prebivalcev, a bi se zelo zamerili, če bi jih zavrnili; ne smemo pokazati, da nam je vsebina znana. V sobo prinesejo celo množino ploščatih kruhov, v jerbas pa vlijejo neke vrste omako s kosi mesa, ki se je tako bojimo; kajti tako je popoprana, da nam kar grlo žge. Odlomimo košček kruha in ga pomočimo v omako, loveč hkrati kose mesa. Druga jed so trdo kuhana jajca, zopet v juhi, polni rdečega popra. Nato pride cela vrsta mesnih jedi, sama jagnjetina. Nožev in vilic ni, nadomestujejo jih prsti in zobje. Gospodar vtakne sedaj temu gostu kos mesa z roko v usta, sedaj drugemu; to je odlikovanje. Služinčad, naša in šumova, stoji za nami in dobi tudi marsikak dober kos; pravi obed zanj se prične šele pozneje, ko gospoda konča. Višek obeda je sirova govedina, ki jo kar v celem kosu podajajo okoli; vsak si z nožem ali bodalom odreže svoj kos, zapiči zobe vanj ter odreže grizljaj od ostalega kosa. Sedaj pa štrajkamo, trakulj ne maramo. Največja slaščica so rjavi vampi. Zelenjave in sadja ne vidiš; razen kruha je vse samo meso.

Ko smo to prestali, se spet umijemo, sedaj z milom. Med obedom je moral vsak od nas spiti najmanj tri velike čaše medicine, ki je močnejša od močnega vina. Sedaj pride kava na vrsto. Preden kavo skuhamo, ji pridenejo nekoliko soli; diši nam izborna. Vmes prižigajo kadilo, in prijeten vonj se širi po koči. Ponudimo smotke, pa jih odklonijo; Amhara ne kadi. Ves obed traja več ur. Popoldne pošljemo tudi mi svoja darila v vas; zelo radi imajo Abesinci žepne svetiljke, nože, zdravila, sploh praktične stvari.

Pred stoletji, ko so vdrli mohamedani v Abesinijo, so stali v prednjih vrstah duhovniki. Sovražniki so jih pobili na tla, a na njih mesto so stopili drugi, prav tako pripravljeni žrtvovati se. Mohamedani so bili pregnani. Danes so zopet duhovniki v prvi vrsti. Pred vojaki plešejo stare plese in pravijo, da so to isti plesi, ki jih je poznal že David, takrat, ko si je osvojil Jeruzalem. Bosonogi gredo Abesinci v boj; v prvi vrsti koraka svečano duhovnik z brado, roke dvignjene proti nebu, ne meneč se za smrtonosno brnenje strojnic. Roke držijo skrinjico in v nji je kakšna sveta relikvija. Relikvijo noseči duhovnik pade; druge roke se stegnejo in jo nesejo naprej. Strojnice divjajo in kot klasje pod srpom padajo vrste, druga za drugo. Zopet in zopet se pa dvigne sveta skrinjica z relikvijo nad glave duhovnikov in vojakov. Smrt je le prijazen gost za črnega borilca, popolnoma vdan gre Amhara v večnost.

Dr. V. Šarabon

O PIVU IN PIVOVARNAH

Po znanstveni definiciji je pivo ne popolnoma dovrela sok ječmena ali drugih poljskih pridelkov, ki imajo škrob v sebi.

Po tej definiciji se pač lahko reče, da je pivo najstarejša vseh pijač, ker je tako staro, kakor najstarejše žitarice. Iz prazgodovinskih najdb se je ugotovilo, da so poznali ljudje že v sivi davni pijače, ki so jih varili iz raznih žitnih vrst. Med najstarejše take vrste je prištevati prosó in res so se našli v prazgodovinskih gomilah ostanki razdrobljenega prosa, ki je bilo prešlo v vrenje. To potrjuje, da se je proso že iz vsega početka uporabljalo za izdelovanje dovrela pijač.

Ko so se z razvojem kmetijstva pojavile še druge žitne vrste, kakor rž, ječmen, oves, koruza, riž, so se tudi iz teh izdelovale dovrele pijače. Te pijače, ki se po zgornji definiciji pač že dajo označiti za pivo, so imele sicer isto prvino v sebi kot današnje pivo, a so se vendar razločevale od njega. Bile so to mlečnokisle pijače, ki pa po navadi niso imele alkohola v sebi ali pa le v neznatni množini. Mlečna kislina je vplivala prijetno in osvežujoče, tako kakor vplivajo dandanes razne brezalkoholne pijače (sinalco, šabesa) prijetno zaradi mlečne kisline. Med kipenjem žita pa je nastala seveda ogljenčeva kislina, ki je pivca še bolj osvežila.

Še dandanes pijejo v Jugoslaviji pijačo, ki je po svoji sestavi podobna prvotnemu pivu. To je »boza« v Južni Srbiji, Bosni in tudi v Beogradu, mlečnokisla pijača, ki jo izdelujejo iz prosa in ječmena s kipenjem.

I.

Kako so v starih časih izdelovali pivo

Prvotno pivo se je izdelovalo iz žitnih surovin na mrzel način, torej brez kuhanja, samo s kipenjem. To kipenje se je doseglo s pomočjo ustne slin. Znano je, da slina jedi razkraja; vsi prirodni narodi

poznajo korist sline, da hitro osladi škrob in povzroči takó kipeenje. Varilna snov v ustih se je torej do dobra prežvekovala, potem pa izpljuvala v posode, kjer je zakipela in dala »pivo«. Pripravo te »pijače« z zvečenjem so opravljale izključno ženske.

Na tak pradobni način »pivovarstva« se izdeluje še danes med prirodnimi plemeni pijača »Pombe« v Afriki in pravtako pijača »Čiča« v vseh predelih Amerike. Na isti način so varili svoj »kvas«, in »kisijel« stari Slovani.

Zanimivo je, da so Germani svoje kisle pijače najbrž prevzeli od slovanskih narodov, kar je razvidno iz imen. Pri nekaterih germanskih plemenih se je namreč imenovala ta pijača »Kvas«, pri drugih zopet »Geislitz« ali »Geiselitz«, imena, ki izvirajo iz slovanskega »kisijel« ali »kiselica«.

Včasih se je pijača pridelovala tudi tako, da se je en del varilne snovi razdrobil in zmešal z vodo, tej zmesi pa potem pridejal ostanek prežvečene in poslinjene varilne snovi. Izjema med temi je pijača »saki«, ki se še danes izdeluje na Daljnem Vzhodu v Kitajski in Japonski iz riža ter je popolnoma slična našemu prvotnemu pivu. Že starim Kitajcem in Japoncem je bilo znano posebno kvasilo: kvas iz plesnovih bakterij — na Kitajskem imenovan »kju-ce«, na Japonskem »koji« —, ki se je vporabljal za kipeenje piva in riža. Pivo iz riža se tu še danes v splošnem na isti način izdeluje kot v starem veku, kajti riž v neizluščenem stanju ni pripraven za izdelovanje piva, ker da luščina slab okus. Z luščenjem riža pa se odpravi tudi kal, zato se slad iz riža ne da izdelovati.

Za varilno snov so uporabljali razni narodi različna žita, v Afriki, Babilonu in Egiptu ječmen in pšenico, v Ameriki koruzo, v severni Evropi pa proso, ječmen, rž in oves, redkeje pšenico.

Iz prvotnega piva se razvijajo postopoma z rastočo kulturo in napredujočim okusom čedalje boljše in trpežnejše pijače.

Starim narodom se je kmalu razkril učinek praženega žita. In zopet se je začelo tako žito uporabljati za slajenje po vsem svetu, ne da bi se bili narodi o tem med seboj obvestili. Tako se je v Ameriki že zgodaj uporabljala nenamočena, pražena koruza ali pa namočena in na solncu žgana ali pa umetno sušena koruza. Babilonci in Egipčani so izdelovali iz žita slad na ta način, da so žito zakopali in ga z listjem pokrili, ga pustili tako kaliti in ga potem pražili. Prav tako je rabilo starim Slovanom in Germanom praženo kaljeno in nekaljeno žito za izdelovanje pijač. Tudi prebivalci srednje Afrike so uporabljali za izdelovanje svoje »Pombe« žgano žito. S kaljenjem in praženjem se pretvarja škrob, ki je v žitu, v »maltoso«, t. j. sladni sladkor; to je še tudi danes temeljno načelo izdelovanja piva. S tem, da je prešla produkcija od surovega žita na kaljeno in žgano žito, se je pridobivalo več sladkorja, s tem pa je nastalo alkoholno vrenje in so pridobile dotlej brezalkoholne in samo mlečnokisle pijače alkohola, katerega je bilo seveda le malo; v pravem pivu ga tudi ne sme biti mnogo.

Obenem so se povsod izboljšala kvasila. V Ameriki, Afriki, Egiptu, Babilonu so iz deloma dovrelega žita delali kruh in pogače, ki so jih na zraku sušili. Na ta način prirejen kruh, ki se je dalj časa držal, so potem pomešali z vodo in ga rabili za kvasilo. Tak kruh vporabljajo še danes v Južni Srbiji kot kvas pri peki kruha; tudi kislo testo, ki ga naše

gospodinje sem ter tja še rabijo za peko kruha, je ista stvar. Ponekod pa so puščali v kadeh vrelnicah ostanke kipenja in jih vporabljali kot kvasilo za novo drozgo. Ta način je bil v navadi zlasti pri starih Slovanih in Germanih, bodisi pri izdelovanju pijač ali pri peki kruha. Zanimivo je, da se je tudi pri nekaterih prvotnih indijanskih narodih Amerike ugotovila ponovna uporaba vrelnice kadi s starimi ostanki kipenja.

Nadaljnji razvoj je bil ta, da je prešlo izdelovanje piva od mrzlega kipenja surovin na njih razgrevanje in kuhanje. S segrevanjem in kuhanjem se namreč žito razleze; oslajenje se pospeši in zlasti se izboljša okus. Segrevanje in kuhanje drozge se je vršilo na različne načine. Ponekod so vlagali v drozgo kamenje in jo kuhali z žarečim kamenjem; ta način se je obdržal v nekaterih deželah, n. pr. na Koroškem in na Poljskem še do zadnjih desetletij. Takó izdelano »kamenno pivo« je bilo zelo priljubljeno; imelo je poseben okus, ki je izviral odtod, da se je sladna drozga v neposredni dotiki z žarečimi kamni nekoliko karamelizirala in je tako nastal znani prijetni okus po žganem sladnem sladkorju.

Z zboljšanim varenjem se je po eni plati izboljšal tudi okus, po drugi po zvišala vsebnost alkohola. Toda vsa ta piva so bila naposled vendar le mlečnokisle pijače, ki so v glavnem služile za trenutno osvežitev, a so se tudi hitro pokvarile. Zato so skušali razni narodi v naslednji dobi s primesjo sladkornih snovi zvišati vsebnost alkohola in s tem trpežnost pijače. Slovani in Germani so pridevali méd, narodi Amerike razdrobljeno sladkorno trstje, narodi Afrike pa palmški mozeg. Tako se je izdelovalo močno alkoholno, omamljivo pivo, ki pa je bilo še vedno precej mlečnokislo, ker je drozga s kvasom ostala v pivu. Zato se tudi pivo ni držalo, čeprav je bilo zaradi večje vsebnosti alkohola boljše, kot prvotno.

Stari Grki in Rimljani so si na sličen način varili pivo, deloma iz surovega pridelka s primesjo žganega žita in ostankov kruha itd., deloma iz popolnega žganega žita. To domače pivo so imenovali Grki »zytos« ali »sova«; poznali pa so še neko drugo pivo, ki se je dalj časa držalo in je obstojalo iz 4 delov vode, 2 delov médu in 2 delov ječmena ali ječmenovega slada. Imelo je več alkohola v sebi, dodajali pa so mu tudi še rastlino, takozvani »sados«. To pivo se je imenovalo »maiz«. Starim Rimljanom sta bili obe vrsti znani pod imenom »cerevisia« in »biber«.

Od teh se je bistveno razločevalo pivo Babiloncev, Egipčanov, Abesincev, Hebrejcev in Arabcev. Ti narodi so že izdelovali pivo, ki je bilo precej podobno današnjemu, ker je bilo manj mlečnokislo, je bolje dovrelo, imelo več alkohola v sebi, dasi brez dodatka sladkornih snovi in se je zato tudi dalj časa držalo.

Prvi varilni predpisi Babiloncev izvirajo iz leta 2800 pred K. Izdelovanje pravega piva je bilo torej znano že pred kakimi 4500 leti. Pri starih Egipčanih je varenje piva izérpno podano že v slikah 5. in 6. dinastije leta 2750 do 2500 pred Kr. Pri Hebrejcih se pivo omenja že v svetem pismu pod imenom »šekar« ali »šeker«. Ta »šekar« je naveden v svetem pismu tudi na onem mestu, kjer se poroča, da sta se Araonova sinova opijanila z vinom in »šekar-jem« in nato zgorela na žrtveniku; odsihmal je bilo židovskim duhovnikom prepovedano piti »šekar«.

Staro babilonsko, egipčansko in hebrejsko pivo je bilo torej že precej enako današnjemu, ker je bil tudi način izdelovanja, dasi mnogo enostav-

nejši, sličen sedanjemu. Po opisih raznih babilonskih »pečatnih cilindrov« kakor tudi iz egipčanskih slik je dognano, da so ta ljudstva odcejevala pivino drozgo in pospravila ostanke; isto se dogaja danes: če je drozga kuhana, se spravijo pivske tropine v kraj. S tem je tudi pojasnjeno, da se je starodavno pivo teh narodov držalo, ker je bilo bolj prevreto. Pri pivu ostalih narodov je ostala cela drozga v posodi in se hitro skisala, zato se to pivo tudi ni dolgo držalo. Poleg tega so Babilonci in Egipčani polnili pivo v velike glinaste posode, jih dobro zamašili in zakopali v zemljo. S tem je pivo počasi dozorevalo, sladni sladkor pa se je izpremenil v alkohol in ogljenčevo kislino. Isto se vrši danes v varilnih in skladiščnih kletih.

Skrivnost opisanega postopka in s tem tudi pijač, ki so se pile že pred 6000 leti in so bile sedanjemu pivu enake, je človeštvo v viharjih preseljevanja narodov zopet izgubilo. Šele po prvem tisočletju po Kr. se je pojavil zopet sličen način izdelovanja.

Takrat so se namreč pričeli v Evropi razni poskusi, kako izdelovati pivo, da bi se dalj časa držalo. Začeli so pospravljati žontne preostanke, izboljševati vrenja, vlagati pivo v hlad. Čeprav so se te metode že porajale okrog leta 1000 po Kr., so še vedno izdelovali izvečine kislga piva in je dolgo trajalo, preden se je vpeljalo novo pivo. V pravih pariških pivovarjev (»cerevisiers de Paris«) l. 1286. najdemo prvič predpise, da se kislga in pokvarjeno pivo ne sme točiti.

Bistveni razloček med tem, po tedanjem načinu izdelanim pivom in današnjim je bil ta, da pivo še ni bilo izdelano s hmeljem. Hmelja Babilonci in Egipčani niso poznali, toda dodajali so pa pivu tu in tam opojne primese kakor mak, indijsko konopljo in dr. Slovanski in germanski narodi so hmelj pač poznali in ga dodajali svojemu prvotnemu pivu »kvasu« in »kisijelu«, toda le kot začimbo zaradi okusa, da bi se s tem prikrili zoperno sladki okus žitne drozge. Ameriki je bil hmelj neznana rastlina in šele z odkritjem po Krištofu Kolumbu je prišel tja iz Evrope. Hmelj je še v poznem srednjem veku veljal le kot začimba, ponekod so ga tudi kot takega odrivali in celo zabranjevali. Francija je naravnost zasmehovala primese s hmeljem, v Angliji pa se je vršila ostra borba med stariji izdelovalci piva, ki so izdelovali svoj »alo« brez hmelja in med pristaši hmelja, tako, da so bili nekaj časa ostro ločeni cehi »ale«-pivarjev in »beer«-pivarjev.

Poleg hmelja so v tem času skušali napraviti pivo slastnejše tudi z raznimi drugimi začimbami in skoro ni bilo zelišča, ki bi se ne bilo vporabljalo v ta namen za pivo. Poleg janeža, bara, gorčice, kumine, kadulje, ingvera, brinja, svišča, rožmarina, nageljnovih klinčkov, itd. so se kot začimba vporabljale tudi omamljive rastline in vsak pivovar je izdeloval pivo s kakim posebnim začimbnim sredstvom, da je le pivo dišalo, oz. imelo okus po kaki drugi novi začimbi ter je bil ponosen na tako pivo. Te začimbe so imele vsekakor tudi vpliv za konzerviranje piva, ne da bi se pivovarji tega zavedali. Vsem začimbam pa je bil pglavitni namen, da izboljšajo zoperno sladki okus žitne drozge, tembolj, ker je tedaj izdelanim pijačam manjkalo okusa po mlečni kislini.

Ko so začeli potem hmelj v nasadih kultivirati in so mu privzgojili namesto robatega milogrenki okus in ko se je spoznavala ohranljiva moč hmeljne moke »lupulina«, se je čedalje bolj udomačil hmelj kot začimba za pivo. Prodrlo pa je to spoznanje šele čez stoletja in stoprav od druge

polovice 18. stoletja sem se lahko reče, da je hmelj izpodrinil vse druge pивske začimbe.

Odkod izvira hmelj in njegova poraba, se ne da zanesljivo dognati. Vse kaže, da so ga prvi začeli uporabljati stari Slovani in sicer pri svojem prodiranju v južnoruske stepe. Po Slovanih, ki so ga zelo cenili, se je potem razširil; najbrž so tudi Germani hmelj in njega uporabo prevzeli od Slovanov. Sprva se je seveda uporabljal divji hmelj, ki je učinkoval mnogo slabše in je bil po okusu zelo robot. Kulturni hmelj je star največ kakih 400 let.

Omeniti bi bilo še, da so se tudi kvasila čedalje bolj izboljšavala, dokler nismo od vrelnе pogače in kislega testa, ki so jih uporabljali stari narodi, končno prišli do posebno privzgojenega pивskega kvasa, kateri se danes izključno rabi za kvasilo. Tudi pomen mrazu za izdelovanje piva se je vedno bolj cenil. Mraz je namreč važen, ker zavira popolno vrenje pивske začimbe in veže ogljenčevo kislino, s tem pa pridobi in obdrži pivo tisti značaj, ki smo ga v definiciji ugotovili. Od prvotnih duplin v zemlji in skalnatih kleti gre razvoj do urejenih kleti, hlajenih z naravnim ledom, končno do umetno hlajenih kleti in do nadzemskih skladiščnih prostorov.

Dejali smo prej, da so se za izdelovanje piva uporabljala žita vseh vrst, toda s časom so se pritegnile tudi druge rastline, ki imajo škrob v sebi. Po nekaterih krajih Anglije se je izdelovalo dalj časa pivo iz kopriv, takozvani »nettl beer«, neki podeželski »pleasant drink« močno začimben z ingverjem.

Tudi iz krompirja se je varilo pivo, zlasti v Nemčiji v letih lakote 1770—1772 in 1816—1817. Pa tudi še okoli l. 1850. se je v Nemčiji vporabljal krompir za primes k sladju in rži.

Danes se izdeluje pivo povsod le iz ječmena odnosno iz ječmenovega slada in sicer iz spomladanskega ječmena, ki je po okusu najboljši.

V Nemčiji se pač še izdeluje iz pšeničnega slada takozvano »belo pivo« (Weissbier), ki pa je bolj lokalnega značaja in ne ugaja vsakomur, ker ima sladkasti okus in diši po kruhu.

II

Kako se danes izdeluje pivo

S tem smo prišli mimo prvotnega razvoja piva do načina, po katerem se danes izdeluje pivo.

Avstrijska živilska knjiga »Codex Alimentarius Austriacum« definira pivo tako-le:

»Pivo v splošnem pomenu besede je iz cerealij ali iz kakih drugih škrobnih surovin in hmelja s primesjo vode in kvasa potom vrenja pripravljena pijača, ki ima v sebi alkohol in ogljenčevo kislino, a poleg teh snovi kot bistvenega dela tudi še večje ali manjše količine nedovrelih, iz imenovanih surovin izvirajočih ekstraktnih snovi.«

Ta definicija je v bistvu ista kot uvodoma podana znanstvena definicija, izpopolnjena samo po novih splošnih izsledkih izdelovanja.

Da pravilno razumemo izdelovanje piva, je treba vsaj v splošnem očrtati njega bistvene momente.

1. Priprava surovin.

a) Ravnanje z ječmenom:

Originalni ječmen, kakršnega dobavi producent, se mora predvsem očistiti v čistilniku, ki odstranjuje prah in tuje primesi, kakor graščico, zrna ogrščice itd. Potem se ječmen na prebiralnem stroju in sicer po velikosti zrna prebere, ker je enakomernost zrn za kaljenje, odnosno sladenje zelo važno.

Očiščeni in prebrani ječmen se potem

b) namoči. Ječmen se da v velike posode in se s svežo vodo namoči, da se temeljito napije vode, kar traja 24 ur. Nato nastopi

c) kaljenje. Napojeni ječmen prične kaliti; tu se pa mora po eni plati izločiti koreninska kal, po drugi plati pa se pusti, da listna kal zraste do približno $\frac{1}{4}$ dolžine zrna. Kadar je ta kal v notranjosti zrna dosegla to dolžino, torej v trenutku, preden listna kal prodre zrno, je kaljenje končano in tedaj ga je treba takoj ustaviti.

Kaljenje traja po temperaturi v sladarni 9—10 dni.

S kaljenjem se škrob, ki je v ječmenovem zrnu, pretvori v maltoso (kem. sladni sladkor); ta sladkor se pri nadaljnjem varilnem procesu spremeni v alkohol in ogljenčevo kislino. Nato sledi:

d) sušenje. Skaljeni ječmen (zeleni slad) pride na sušilnico, kjer se pri temperaturi 65° C suši. Kalički s koreninami, ki se drže zelenega slada, t. j. sladni kalički odpadejo in so dobra živinska krma, zlasti za molzne krave. Če je proces sušenja končan, kar traja približno 2 dni, je pivovarski slad gotov in se lahko uporabi za varenje piva.

Iz tako godnega sladú se izdeluje s praženjem in sočasnim škropljenjem s sladkorno raztopino temni slad (karamelni slad), ki se uporablja za izdelovanje temnega piva.

2. Varjenje.

Varjenje se vrši v varilnici, v kateri so naslednje naprave:

- a) kad za drozgo ali žonto (drozgovnik, žontovnik),
- b) ponev za drozgo (žontna ponev),
- c) čistilna kad ali žontni čistilnik,
- d) ponev za začimbo.

Pivovarski slad se razdrobi in v drozgovniku zmeša z 4—5 kratno množino vode.

Ta drozga se potem postopoma kuha v žontni ponvi in se vedno znova črpa nazaj v drozgovnik, dokler ne doseže drozga v kadi temperaturo približno 60° C. S tem se tudi primerno osladi maltosa (sladni sladkor), ki se nahaja v sladu.

Ko je oslajenje dovršeno, se drozga v žontnem čistilniku odcedi, tako da ostanejo preostanki slada (tulci) v čistilniku. Ta odpadnina, imenovana »tropine«, je izvrstna hrana za govejo živino.

Iz čistilnika odcejena tekočina se imenuje »začimba« ali sladko pivo.

Ta začimba pride potem v ponev za začimbo; sedaj se ji primeša hmelj in se vse skupaj do dobra skuha, dokler se ne doseže zaželeni jakost piva, kar se zgodi z izparenjem preostale vode. S hmeljem prekuhana začimba se imenuje mlado pivo, ki pa še ni užitno, ker še ni dovrelo in je grenkoba hmelja še preveč občutna. Mlado pivo se tudi ne drži in bi se v par urah pokvarilo.

Ves varilni proces traja približno 18 ur.

3. Vrenje ali kipenje.

Mlado pivo, ki zapusti ponev za začimbo v vrelem stanju, se še enkrat precedi, s čimer se odpravijo preostanki hmelja; na to pride pivo na

hladilnik ali v hladilne kadi, kjer se temperatura zniža na približno 15—20° C. Nato se mlado pivo spusti v vrelni klet, kjer se mu v velikih vrelnih kadeh primeša kvas, da prične vreti; sladkor, kar ga je v mladem pivu, se tu pretvori v alkohol in ogljenčevo kislino. V vrelni kleti je stalno nizka temperatura 5—6° C; v njej ne sme biti dnevne svetlobe. Vrenje traja približno 9—10 dni; potem se kvas odcedi in dovremo pivo odvaj v skladiščno klet.

4. Vlaganje.

V skladiščni kleti, v kateri je stalna temperatura 0° do 1° C, leži pivo najmanj 3—4 mesece, nakar je popolnoma zrelo in doživi še naknadno vrenje zaradi kvasa, ki ga je vedno nekaj v vrelni kleti.

Če je pivo v skladiščni kleti dovolj vležano, se prečisti, da izgubi še zadnje ostanke kvasa, potem pa je godno za prodajo ter se napolni v sode in steklenice.

5. Splošno.

Paziti je treba, da se sodi, kadarkoli se polnijo, vsakokrat smolijo. Pri tem se uporablja specialna pivovarska smola, ki je brez duha in okusa.

6. Vrste piva.

V splošnem se izdeluje svetlo in temno pivo. Prvo se izdeluje iz svetlega slada, dočim se temnemu pivu pri drozganju pridene precej temnega (karamelnega) slada.

* * *

Župan mesta Münchena je bil nekoč uradno v Parizu. Ko so ga po večerji podražili, — češ da je doma iz pivskega babilona — ter ga pobarali, kaj je pravzaprav pivo, jim je odgovoril: »Pivo je pijača, ki mi gre v slast, mi pospešuje zdravje, mi daje tudi pravilno težo za v posteljo in me sploh spravi v dobro voljo.«

Prav je imel ta mož; pivo ni samo redilno in zdravo, temveč osveži človeka, ker ima dosti ogljenčeve kisline v sebi. Kvas, ki dovaja telesu vitaminov, deluje pomirjevalno na živce. Alkohol razvedri človeka in pospešuje prebavo. Pri tem ga pa v pivu ni dosti; zato tudi ne more škodovati. Pivo ima komaj polovico toliko alkohola, kolikor je v njem redilnih snovi.

Pivo je torej tudi živilo. Nemški zdravstveni svetnik dr. Bergman pravi o pivu, da ni nič drugega, kakor nam vsem dobro znana ječmenova sluzna juha, ki je dovršila vrenje.

V navadnem normalnem pivu je do 7% alkohola. Hranilna vrednost 1 litra normalnega piva znaša približno 510—520 kalorij in je 1 liter piva po hranilni vrednosti enak približno 7 komadov jajc, 220 gramov kruha, 470 gramov govejega mesa, 580 gramov krompirja, 680 gramov ribjega mesa, 690 gramov mleka.

III

Stanje naše pivovarske industrije

Številke, ki pričajo o sedanjem stanju pivovarske industrije v naši državi, so žal, manj razveseljive.

V Jugoslaviji, deželi, ki prideluje toliko vina in kjer so zato oblastva vino vedno podpirala, ni bil konzum piva nikdar posebno velik. Dosegel je v dobrih letih po vojni največ 900.000 hl na leto, tako, da je prišlo na prebivalca 6½ litra piva. Zaradi raznih ugodnosti v korist vinu in ker so se davki na pivo ponovno povišali, je konzum piva močno nazadoval. Znašal

je l. 1928. 728.307 hl, l. 1929. 674.763 hl, l. 1930. 653.238 hl in l. 1931. še 540.254 hl, oziroma 4 do 5 litrov na prebivalca.

Zaradi splošne denarne stiske in zmanjšane kupne moči prebivalstva, največ pa zaradi ukinitve državne in deloma banovinske trošarine na vino in žganje v letu 1932. je konzum piva katastrofalno nazadoval na 338.000 hl in je padel v letu 1933. na reci in beri 214.000 hl, tako da pride na glavo prebivalca samo še 15 litra, t. j. tri vrčke na leto.

Kaj to pomeni, bo jasno šele, če se primerjajo številke drugih držav, ki kažejo za leto 1933. naslednjo podobo:

v Belgiji	210 litrov na leto in glavo prebivalca,
v Angliji	76 litrov na leto in glavo prebivalca,
v Češkoslovaški	60 litrov na leto in glavo prebivalca,
v Nemčiji	52 litrov na leto in glavo prebivalca,
v Franciji	43 litrov na leto in glavo prebivalca,
v Avstriji	39 litrov na leto in glavo prebivalca.

Zaradi gospodarske depresije je pač tudi v nekaterih drugih državah padel konzum piva in zlasti v Nemčiji, Češkoslovaški in Avstriji. Nazadoval pa je le za 25 do 35%.

Leta 1934. je znašal konzum piva pri nas 210.000 hl. Ker morejo naše pivovarne letno izdelati 1·5 milijona hl, se vidi iz teh števil, da je mogla pivovarniška industrija v preteklem letu izkoristiti komaj 15% svoje kapacitete in da je pri nas padla od l. 1928 potrošnja piva za 71 odstotkov.

Rekli smo že prej, da je poglobitni vzrok temu nazadovanju prevelika obdavčba piva vobče in prevelika obdavčba piva napram obdavčbi vina posebej. To naj dokazuje še naslednji pregled:

Trošarina na pivo, vštetiški prometni davek, preračunjeno v dinarjih, znaša za hl

v Jugoslaviji	Din 275
v Nemčiji	„ 154—190
v Avstriji	„ 175—185
v Češkoslovaški	„ 144
na Ogrskem	„ 121
v Rumuniji	„ 114,

je torej pri nas dvakrat tako visoka kakor v drugih državah.

Razložek v obdavčbi piva napram obdavčbi vina pa izgleda tako-le:

v Angliji je vino 2·9 krat višje obdavčeno kakor pivo,

v Nemčiji 3·6 krat,

v Avstriji 3·3 krat;

celo v vinski državi Franciji je vino 1·8 krat tako visoko obdavčeno kot pivo, dočim je v Jugoslaviji vino obdavčeno samo z občinsko in banovinsko trošarino, skupaj torej z Din 100 do 200 za hl.

Pa ne samo glede davkov se s pivom v Jugoslaviji postopa prestrogo, tudi pri železniških vozninah se pokaže ogromen razložek na škodo pivu.

Tako stane voznina za pivo, vštetiški vrnjeno prazno posodo, na razdaljo 100 km pri vagonških pošiljkah okroglo 54 Din za hl, dočim znaša voznina za vino, vštetiški vrnjene prazne sode, v istem razmerju samo Din 20·50, tako da je pri voznini razlika 33 Din za hl v breme pivu.

Da smo v Dravski banovini v primeru z drugim banovinam glede obdavčenja posebno prizadeti, je znano. V naši banovini so namreč še

posebne dajatve za bednostni fond, posebne banovinske davščine na premog, na bencin, na avtopnevmatiko, dalje banovinski cestni davek itd., katerih v drugih banovinah ni.

Zanimiva za presojo cen je analiza prodajnih cen piva v konzumu, ki nam pokaže nastopno sliko:

Prodajna cena gostilničarjev

pri nadrobni prodaji	Din 1.100—	za hl
pivovarna zaračuna gostilničarjem pivo po	„ 690—	za hl
gostilničar ima tedaj kosmatega dohodka	Din 410—	za hl

Od pivovarniške cene Din 690—
je treba odšteti:

I. Na državo in samoupravna telesa:

a) državno trošarino in prometni davek	Din 115—	
banovinsko trošarino	„ 60—	
občinsko trošarino	„ 100—	
	Din 275—	

b) razne javne dajatve, takse, mestno uvoznino na blagovni promet, cestne prispevke, davke in doklade na vozila, meroiskusnine, stroške finančnih organov, kuluk, kolke, točilne takse, za zaloge i. sl.	„ 22—	
c) soc. dajatve, kolikor obremenjujejo podjetje	„ 8—	

Drž. in samoupravnim ustanovam torej vsega vkup Din 305— za hl

II. Voznine naravnost iz pivovarne k

a) zalogam	Din 45—	za hl
b) voznine v zalogah	„ 27—	za hl
skupaj	Din 72—	za hl

Voznina za sirovine, premog in pod. ni zaračunana.

III. Izdatki zastopnikom:

Provizija založnikom, stroški zalog, led Din 50— za hl

Od pivovarniške cene je treba tedaj odšteti nastopne postavke:

I. na državna in samoupravna telesa	Din 305—	za hl
II. na železnico za voznine	„ 72—	za hl
III. zastopnikom za provizije	„ 50—	za hl

tako da ostane pivovarni brutto Din 263— za hl

Pri nadrobni prodajni ceni per Din 1100— za hl, so tedaj udeleženi: gostilničarji z Din 410— ali s 37'20/o, državna in samoupravna telesa z Din 305— ali s 28'20/o, železnice z Din 72— ali s 6'50/o, tuji posredovalci itd. z Din 50— ali s 4'50/o, in pivovarne z Din 263— ali s 23'80/o.

V znesku Din 263—, ki ostane pivovarni brutto, so upoštevane surovine, premog, mezde pri izdelovanju, obresti, amortizacija, razsvetljava, voda, zamaški, čepi, stalno hlajenje kleti, razne obratne potrebščine, popravila, tovarnina, dovoz surovin in premoga, dovoz k odjemalcem in na kolodvor, stroški uprave, kakor tudi sploh stroški in izdatki izdelave, obratovanja in vodstva.

Iz teh števil je jasno razvidno, da pivovarna nima na prodajne cene piva nobenega vpliva, ker je udeležena na nadrobni prodajni ceni samo s ca. 24%, pri čemer pa so vpoštevane surovine, stroški izdelave, prodajni stroški in splošne režije.

H koncu še nekaj podatkov o obsegu jugoslovanske pivovarske industrije.

V naši državi je vsega skup 33 popolnoma urejenih, za obratovanje sposobnih pivovaren; od teh obratuje ta čas 27 pivovaren, dočim je moralo šest pivovaren v zadnjih dveh letih zaradi nerentabilnosti prenehati. Prejšnje, ukinjene pivovarne, ki so večinoma že demontirane, tu niso vpoštevane.

Kapaciteta jugoslovanskih pivovaren znaša približno 1,600.000 hl na leto, tako da se je tudi v dobrih letih izrabila komaj polovica kapacitete. Sedaj je kapaciteta izrabljena samo za 13%!

Investicije vseh jugoslovanskih pivovaren znašajo po predvidni cenitvi najmanj 450 milijonov dinarjev; razen dveh pivovaren (Jagodina in Skoplje, v katerih prevladuje češkoslovaški kapital) je v njih investiran izključno domači kapital.

Viljem Nemenz

NAŠE GOSPODARSTVO V SEPTEMBRU IN OKTOBRU

V ospredju zanimanja v svetovnem gospodarstvu je gotovo italijansko-abesinski konflikt, katerega posledice se poznajo na vseh poljih mednarodnega gospodarstva. Zlasti je seveda pri tem prizadeto italijansko gospodarstvo in vsa ona gospodarstva, ki so z njim v ozki zvezi, torej tudi naše, saj je znašal naš izvoz v Italijo leta 1934 20.57% vsega našega izvoza, v prvi polovici letos pa 20.50% vsega našega izvoza. Manjši je odstotek uvoza iz Italije, ki je znašal v prvi polovici letos 12.67% vsega našega uvoza. Pri izvozu je Italija na prvem mestu, pri uvozu pa na drugem mestu izza Nemčije, omeniti pa je treba, da je njen odstotni delež pri našem uvozu le malo večji kot češki in avstrijski.

Na svetovnih tržiščih se pozna spor predvsem radi tega, ker Italija kupuje velike količine sirovin, ki so potrebne za vojskovanje in se pripravljajo tudi druge države na vsako eventualnost, posledica vsega tega pa je, da cene najvažnejših sirovin na svetovnih trgih naraščajo.

V naslednjem navajamo pregled nekaterih najvažnejših cen po stanju dne 16. oktobra (v oklepajih pa navajamo podatke za 21. avgust, tako da je vmes doba dveh mesecev): pšenica Chicago 103.935 (89.625) centov, koruza Chicago 61 (74.50), kava Newyork 6.50 (6.26) centov, sladkor češkoslovaški kristalni Hamburg 3.50 (3.20) marke, bombaž Newyork 11.25 (11.65) centov, juta London 18.93 (17.37) funtov šterlingov, baker standard London 35.34 (33.15), cink London 16.31 (14.93), cin London 242.50 (222.25), svinec London 18.75 (15.93) in kavčuk London 6.25 (5.68) penc.

Iz tega pregleda je razvidno, da ne naraščajo vse cene enako, saj je razumljivo, da nekateri predmeti svetovne trgovine ne pridejo v poštev pri sedanjih razmerah, ampak se njih cene predvsem ravnaajo po razlogih, ki niso mednarodnega značaja.

Druga faza italijansko abesinskega konflikta, ki se je čutila v svetovnem gospodarstvu, so sankcije, ki jih posebno forsira Anglija proti Italiji. Prva pomoč, ki je prišla Abesincem, je v tem, da so skoro vse važne države članice Zveze narodov prepovedale izvoz orožja in municije v Italijo, dočim so ukinile tozadevno prepoved orožja v Abesinijo. Nadaljnji korak je prekinitev finančnih in kreditnih odnošajev z Italijo. To je ukrep, ki trenutno ne pomeni mnogo, postal pa bi lahko za Italijo usoden, če bi trajala vojna dalj časa in bi bila Italija prisiljena iskati finančne pomoči v inozemstvu. Za tretji korak, prepoved uvažanja

ital. blaga, pa se članice Zveze narodov še niso morale odločiti, ker so njih interesi v tem oziru kaj različni, kar velja posebno za našo državo.

Poleg dejstva, da je Italija najboljši kupec naših proizvodov, moramo upoštevati zlasti še, da imamo v kliringu z Italijo velik klirinški saldo, katerega izguba bi pomenila za nas mnogo. Saldo, ki je znašal konec julija šele 51.5 milij. Din, je naslednje tedne stalno naraščal in je znašal po zadnjem poročilu naše Narodne banke z dne 17. oktobra že 159 milij. Din. Kaj ta vsota za naše osiromašeno gospodarstvo pomeni, ni treba posebej poudarjati. Že sedaj morajo naši izvozniki čakati po 80 dni, da prejmejo plačilo, ki je bilo že efektuirano v Italiji. To stanje se je izpremenilo z uvedbo zasebnega kliringa z Italijo po vzoru drugih zasebnih kliringov. Res sedaj izvoznikom ni treba več čakati skoraj tri mesece na plačilo, toda če hočejo priti takoj do denarja, morajo računati z izgubo pri tečaju. Saj je tečaj lire v zasebnem kliringu padel že pod 3 Din in znaša trenutno okoli 2.90, dočim je prvi dan po uvedbi trgovanja z liro na naših borzah še znašal okoli 3.10. Odlok finančnega ministra, s katerim je bil uveden zasebni kliring z lirami, ima datum 7. oktobra, na zagrebški borzi se je začelo trgovanje z lirami 15. oktobra, na ljubljanski borzi pa 16. oktobra.

Med tem pa Italija vrši velike napore, da dobi potrebna sredstva za finansiranje vojne in za kritje deficita v državnih financah. Pomisliti je treba, da je že prej imela Italija znaten deficit v državnih financah, saj je od leta 1930—1931 dalje italijanski proračun, oz. državni obračun deficiten. Prvo leto 1930—1931 je znašal deficit po računskem zaključku 503 milij. lir, naslednjega leta je narasel na 3.867, nato je znašal 3.549, 1933—1934 pa je dosegel rekordno višino 6.819 milij. lir. V računskem zaključku za 1934—1935 pri deficitu 2.428 milij. lir pa so že prišli do izraza stroški za vojno v Afriki, ki so znašali v tem proračunskem letu (italijansko proračunsko leto traja od 1. julija do 30. junija naslednjega leta) 975 milij. lir. V tekočem letu so zaenkrat objavljeni samo podatki za prve 3 mesece, julij, avgust in september. V teh treh mesecih je znašal deficit 424 milij. lir. Izdatki za vojno akcijo v Vzhodni Afriki pa so znašali 1.345 milij. lir, kar da skupno z izdatki v preteklem proračunskem letu 2.325 milij. lir, kar je tudi za Italijo ogromna vsota. Zaradi tega je Italija sklenila najeti novo veliko notranje posojilo, katerega je opremila z raznimi ugodnostmi, da ga naredi bolj privlačnega. V zvezi z novim posojilom je tudi konverzija prejšnjega 3.5 posojila (redimibilne) na 5% v zvezi z doplačilom 15 lir za obveznico 100 lir. Nadalje je uvedla v mesecu septembru na znameniti seji vlade v Bocnu nov davek na dividende v znesku 10%, odredila odstop vseh terjatev napram inozemstvu Italijanski banki in uvedla obvezno porabo mešanice za pogonska sredstva. Meseca oktobra je Italija, da prepreči tihotapstvo z lastno valuto, odredila, da se ne smejo uvažati efektivne lire v večjem znesku kot 2.000 lir. Nadalje je bil 9. septembra zvišan diskont od sedanjih 4.5 na 5%, da se tako prepreči kreditna inflacija. V zvezi s tem je tudi sklep italijanskih velebank, da ne bodo več dajale meničnih in lombardnih kreditov. Da je vojna zelo otežkočila kreditno finansiranje, je razvidno iz izkazov Italijanske banke. V dobi od konca junija do konca septembra, torej v dobi 4 mesecev, so posojila banke na menice in v lombardu narasla za 2.732.2 milij. lir. Obток bankovcev je istočasno narasel na 15.271.7, torej za 2.394.2 milij. lir. Zlata podlaga pa, ki je še konec junija znašala 5.589.2 milij. lir, je v teku 4 mesecev padla za 1.577.8 milij. lir in je znašala konec septembra 1935 le še 4.251.4 milij. lir.

Med drugimi dogodki omenjamo, da je bila konec avgusta znižana obrestna mera Madjarske narodne banke od 4.5 na 4% in je bila v zvezi s tem izvedena tudi akcija za razdolžitev kmeta, ki je prinesla nove olajšave celi vrsti madjarskih kmetov. Trenutno je tudi v Češkoslovaški v teku akcija za znižanje obrestne mere. To znižanje bi bilo splošno in bi se nanašalo in na vloge in na razne kredite od osebnih pa do hipotekarnih. Končno pa je pričakovati tudi znižanja obrestne mere za državne papirje za pol odstotka. Obrestna mera v znižani izmeri bi stopila v veljavo že letos.

Tudi v drugih državah so velike akcije v teku, da se olajša položaj, ki je nastal radi predolgega trajanja krize. Tako je v Belgiji bil poleti objavljen velikopotezen načrt za nova javna dela, tudi v Franciji se obetajo povečani izdatki za javna dela itd. Seveda pa se vsepovsod javljajo znaki krize. Tako je n. pr. Litva zaradi stalnega odtoka zlata in deviznih rezerv svoje emisijske banke bila prisiljena uvesti vezano devizno gospodarstvo. Romunija zopet ni izvršila dne 1. avgusta transfera svojih kuponov inozemskih posojil. Holandska banka je morala

sredi septembra zopet zvišati diskont v obrambo goldinarja od 5 na 6%, pa ga je sredi oktobra zopet znižala na 5%, dne 21. t. m. pa ponovno na 4.5% itd.

V našem gospodarstvu

V dobi, o kateri poročamo, sta bila najvažnejša dogodka: znižanje uradnih plač in ureditev kmečke zaščite. Zaradi slabega dotoka državnih dohodkov v avgustu, saj se je morala ta mesec država zadolžiti za znatne vsote pri Drž. hipotekarni banki, je ministrski svet sredi septembra sklenil zmanjšati draginjske doklade državnim uslužbencem. Ker pa je bilo to znižanje izvedeno tako, da so bile prizadete predvsem družine in pa manjši uslužbenci z večjim številom otrok, je bilo nujno potrebno izvesti korekturo tega zmanjšanja in je pričakovati, da bo še pred 1. novembrom ministrski svet to vprašanje rešil na ta način, da se zopet vrnejo dodatki za žene in zmanjša prvotni odtegljaj pri številnih družinah.

Druga važna uredba pa je preureditev kmečke zaščite. To vprašanje se je sedaj uredilo bolje na podlagi individualne zaščite v smislu zahtev gospodarskih zbornic. Ker pa je uredba v marsikaterih določilih okvirna in se prepušča marsikaj sodiščem, je danes težko izreči o njej meritorno sodbo.

Med drugimi važnimi ukrepi vlade navajamo, da je sklenjeno podaljšati rok za vlaganje prošenj za zaščito denarnih zavodov za leto dni. Nadalje je bila na predlog Narodne banke sprejeta in uveljavljena uredba o klirinških nakaznicah, kar bo prišlo v korist izvozni trgovini. Zaenkrat se izdajajo klirinške nakaznice samo v prometu z Nemčijo in Italijo, dočim v drugih kliringih zanje ni take potrebe. Finančno ministrstvo je dovolilo tudi terminsko poslovanje v avstrijskih šilingih ter grških bonih za največ 3 mesece, vendar pa posebnih kupčij doslej na naših borzah še ni bilo zabeleženih. Odstotek deviz, katere so izvozniki dolžni ponuditi Narodni banki v odkup, je bil znižan od 60 na 50%. Končno je bil uveljavljen tudi nov trgovinski in plačilni sporazum z Grčijo, ki bo zaenkrat v veljavi do konca leta.

Pogajanja z inozemskimi upniki za naša posojila v inozemstvu, ki so se začela v Parizu dne 12. septembra letos, še niso zaključena, čeprav je bilo prvotno javljeno, da je dosežen sporazum v toliko, da se poveča odstotek deviz za zapadle kupone od sedanjih 10 na 20%. Ker še ni prišlo do novega sporazuma in je stari sporazum potekel dne 14. oktobra 1935, je bilo tudi vprašanje načina izplačila zapadlih kuponov dne 14. in 15. oktobra za dve državni posojili, odloženo do končne ureditve vseh vprašanj, ki so v zvezi z našim transfeinim moratorijem.

V Sloveniji smo stalno ponavljali potrebo cestne in železniške zveze z morjem. V tem namenju je bila prirejena tudi velika Jadranska razstava v Ljubljani. Na pobudo naših gospodarskih krogov je bila imenovana komisija, ki je pregledala traso za novo cesto na Sušak, treba pa bo še mnogo naporov, da se začne gradba te prepotrebne ceste. Z veseljem p smo prejeli vest, da je razpisana licitacija za prvih 8 km železniške proge Št. Janž—Sevnica. Na licitaciji je bila najnižji ponudnik ljubljanska tvrdka ing. Dukić, ki se je ponudila, da bo zgradila progo teh 8 km za 12.4 milij. Din, kar je znatno manj kot proračunska vsota.

V našem denarstvu je omeniti, da sta dobili odloke o odlaganju odplačil in drugih ukrepah dve veliki banki: Ljubljanska kreditna banka in Zadržna gospodarska banka. Odlog plačil znaša 6 let, Ljubljanska kreditna banka zmanjša glavnico od 50 na 20 milij. in jo zopet zviša na 30 milij. Zadržna gospodarska banka pa odpiše od glavnice 10.8 milij. Din, Zadržna zveza kot njen največji delničar vpiše toliko, da znaša glavnica 20 milij. Din. Poleg tega se stvari poseben rezervni fond v znesku 40% terjatev. Sedaj čaka na ureditev svojih bilanc in razmerja do upnikov še cela vrsta denarnih zavodov.

Naša zunanja trgovina kaže v mesecih juliju in avgustu tele uspehe (v milijonih Din):

	Uvoz		Izvoz	
	1934	1935	1934	1935
julij	264.9	300.1	293.3	305.8
avgust	287.8	276.9	366.6	310.4

Naš izvoz je bil v avgustu sicer znatno manjši kot lani avgusta, vendar je radi znatnega padca uvoza bilanca ugodna.

Indeks cen je narasel od 64.8 v avgustu na 67.8 v septembru (1926—100). Naša letina je dala sledeči rezultat (v oklepajih podatki za leto 1934): pšenica

19.894.000 (18.596.000) met. stotov, ječmen 3.782.000 (4.099.000) met. st., rž 958.000 (1.953.000), oves 2.278.000 (3.334.000) in koruza 23.653.000 (51.542.000).

Po podatkih Osrednjega urada za zavarovanje delavcev je bilo zavarovanih delavcev julija v vsej državi 576.573 (torej 8.557 članov več kot julija lani) in avgusta 586.688 (povečanje v primeri z lanskim letom znaša 27.704).

Ljubljana, 20. oktobra 1935.

D. P.

T O I N O N O

Stečaji in prisilne poravnave v avgustu in septembru 1935

Društvo industrijev in veletrgovcev v Ljubljani objavlja naslednjo statistiko (številke v oklepaju se nanašajo na isto dobo preteklega leta):

August 1935

1. Otvorjeni stečaji: V Dravski 5 (1), Savski 4 (—), Vrbaski — (—), Primorski 1 (2), Drinski — (1), Zetski — (1), Dunavski 1 (2), Moravski — (1), Vardarski 1 (—), Beograd, Zemun, Pančevo — (2).

2. Razglašene prisilne poravnave izven stečaja: V Dravski banovini 4 (4), Savski 1 (3), Vrbaski 1 (2), Primorski — (1), Drinski 1 (1), Zetski — (—), Dunavski 1 (4), Moravski — (—), Vardarski — (2), Beograd, Zemun, Pančevo — (6).

3. Končana stečajna postopanja: V Dravski banovini 1 (5), v Savski — (2), Vrbaski — (—), Primorski — (4), Drinski — (1), Zetski — (1), Dunavski 1 (2), Moravski 1 (2), Vardarski — (4), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (2).

4. Potrjene prisilne poravnave: V Dravski banovini 2 (8), Savski 2 (1), Vrbaski — (—), Primorski

— (—), Drinski — (—), Zetski — (—), Dunavski — (2), Moravski — (—), v Vardarski — (1), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (—).

September 1935

1. Otvorjeni stečaji: V Dravski 3 (5), Savski 3 (2), Vrbaski — (—), Primorski — (1), Drinski 1 (1), Zetski — (2), Dunavski 2 (1), Moravski 1 (1), Vardarski 1 (—), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (2).

2. Razglašene prisilne poravnave izven stečaja: V Dravski banovini 4 (8), Savski 2 (7), Vrbaski — (—), Primorski 2 (3), Drinski — (2), Zetski — (—), Dunavski 1 (3), Moravski — (—), Vardarski — (—), Beograd, Zemun, Pančevo — (3).

3. Končana stečajna postopanja: V Dravski banovini 5 (2), v Savski 2 (3), Vrbaski — (—), Primorski 3 (—), Drinski 1 (5), Zetski — (—), Dunavski 8 (13), Moravski 7 (9), Vardarski 1 (5), Beograd, Zemun, Pančevo 1 (2).

4. Potrjene prisilne poravnave: V Dravski banovini 12 2(11), Savski 3 (5), Vrbaski 1 (1), Primorski 3 (1), Drinski 1 (2), Zetski — (2), Dunavski 1 (7), Moravski — (—), Vardarski — (—), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (—).

DRUŠTVENE VESTI

Zapisnik I. redne odborove seje Trgovskega društva »Merkur« za Slovenijo v Ljubljani, ki se je vršila v petek, dne 16. avgusta 1935 ob pol 8. uri zvečer v posvetovalnici Združenja trgovcev v Trgovskem domu. — Predsednik dr. Fran Windischer je pozdravil došle odbornike, ugotovil sklepčnost in otvoril sejo. Predsednik se je spominjal v prisrčnih besedah prezgodnje smrti Vilka Berdajsa, veletrgovca v Mariboru, ter Franceta Oseta, veletržca in solastnika »Daj-Dama«. Blagopokojna sta bila odlična trgovca, ki sta delala čast našemu stanu ter smo jih šteli med svoje zveste in zaslužne člane. Prizadetim rodbinam je predsedstvo izreklo svoje iskreno sožalje. Odbor je slušal spominske besede predsednikove stoji ter zaklical umrlima tovarišema trikratni: Slava! Predsednik je obvestil, da je pozdravil Vinka Janežiča, glavnega upravnika glavne pošte, ko je bil imenovan za upravnika ljubljanske glavne pošte. Pretekli mesec je slavil svoj petdesetletni življenjski jubilej dr. Milan Vidmar, ki ga s ponosom štejemo med svoje velmože. Predsedstvo

je odličnega jubilara pristržno pozdravilo ter mu izreklo svoje vdane simpatije in najlepše čestitke v znak hvaležnosti za njegovo veliko naklonjenost naši organizaciji. Predsednik je nato poročal o obračunu društvenega koledarja za leto 1935. Koledar je postal našim trgovcem nepogrešen spremljevalec in koristna priročna knjižica. Stroški so znatni in bi bila prodaja lahko mnogo ugodnejša. Odbor je sklenil, da izda tudi za prihodnje leto trgovski koledar, ki ima že svojo skoro tridesetletno tradicijo. Uredil ga bo tudi prihodnje leto Franc Zelenik, ki mu je več in spreten urednik že dolga leta. — Predsednik je nato poročal o društveni zbirki za podporne namene ter izrekel najlepšo zahvalo zaslužnemu odborniku Francetu Kovaču, ki se je tudi to leto z velikim trudom in hvalevredno vnelo žrtvoval v korist društva. Predsednik je poročal o stanju članstva in je pri tej priliki poudarjal I. društveni podpredsednik Albin Smrkolj, koliko odličnih trgovcev in sodelavcev pogrešamo med svojimi člani. Na predlog Josipa Kreka je obljubil predsednik dr. Fran Windischer, da bo izvršena pismena propaganda med našimi trgovci za pristop v društvo »Merkur«. — V imenu zadržanega društvenega tajnika je poročal Zvonimir Lukič kot tajnikov namestnik o društveni posredovalnici za čas od 3. VI. 1935 do 16. VIII. 1935 in za isti čas o tajniških poslih. — V zvezi s tajniškim poročilom je sprožil predsednik vprašanje poučnih tečajev v prihodnji jesenski in zimski sezoni. O tem se je vršil daljši razgovor, v katerega so posegli Albin Smrkolj, Josip Krek, Zvonimir Lukič, Anton Verbič in Ivo Samec. Odbor je bil soglasno mnenja, da je nadaljevati s to izobraževalno akcijo tudi v bodoče ter je predsedstvo upravičeno urediti obiskovanje in udeležbo tako, da morejo udeležniki, ali brez stroškov ali z malimi prispevki udeleževati se društvenih poučnih tečajev. Poleg tečajev za jezike, stenografijo, knjigovodstvo, bi bilo zlasti misliti na prireditve tečaja za računstvo in urediti ta tečaj tako, da bi bilo predavanje prepleteno z razlago važnih tekočih gospodarskih vprašanj, kakor carinskih, valutnih, vprašanja kliringov, tolmačenja stanja Narodne banke itd. Predsednik je omenjal, da so bile izražene razne želje glede učnih prostorov. Želeč v tem pogledu zadovoljiti predavatelje in udeležnike, je bil pri vodstvu Trgovske akademije ter je prosil za obvestilo, ali bi ne bilo mogoče dobiti prostorov v tem modernem šolskem poslopju. Predsednik je imel pri tej priliki priložnost razgovarjati se o predavalnih predmetih z gospodom profesorjem dr. Blažem Svetlom, ki je svojčas sodeloval pri naših društvenih večerih z odličnim predavanjem. — Predsednik je nato prešel h konstituiranju odbora ter je poudarjal zaslužno delovanje dosedanjih društvenih funkcionarjev. Izrazil je željo, da ostanejo dosedanja funkcionarji v svojih funkcijah. Odbor je soglasno pritrdil tem besedam in je bil nato izvoljen za tajnika Anton Agnola, njegov namestnik Zvonimir Lukič, blagajnik Josip Krek, njegov namestnik Valter Laurenčič, gospodar Avgust Jurjovec, knjižničar Anton Agnola. Redakcijski odsek: načelnik Josip J. Kavčič, člani Evgen Lovšin in Fran Zelenik. Prireditveni odsek: Slavka Bojanc, Jelka dr. Bretlova, Ivanka Leskovic, Jurjovec Avgust, Fran Kovač, Josip Krek, Vilko Lampe, Zvonimir Lukič, Ignacij Novak, Anton Škrajner, Viktor Šober, Anton Verbič. Ostali odbor: Alojzij Lilleg (častni predsednik), Fran Dolničar, Roman Golob, Ivan Jeras, Josip J. Kavčič, Ciril Korošec, Janko Krek, dr. Rudolf Marn, Slavko Mirtič, Ivan Orel, dr. Ivan Pless, Drago Rak, Ivo Samec, Karol Seljak in Ivan Widmayer. — Društveni blagajnik Josip Krek je poročal o stanju blagajne ter naznanil, da je odplačal večje zneske za tiskarniške stroške. Položaj je napet in treba v današnjih časih jako veliko previdnosti za vsak izdatek. Pri tem se je vršil razgovor o »Trgovskem Tovarišu« ter je izrazil Anton Verbič željo, da se obnovi propaganda za inserate. Obenem je želeli tudi agitacije za širjenje lista med našimi trgovci. Društveni prvi podpredsednik Albin Smrkolj je navajal, kako nezadostno je zanimanje med našim trgovskim svetom za trgovski tisk in trgovsko časopisje, ki je največje važnosti za kupčijski stan v današnjih dneh. Vse premalo zanimanja je za »Trgovskega Tovariša«, ki je lepa revija, in za naš »Trgovski list«. »Trgovski Tovariš« sicer prinaša znatne stroške, ali list je za naše članstvo, zlasti na deželi, odločilne važnosti. — Tajnikov namestnik Zvonimir Lukič je poročal o dopisu Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, ki pripravlja postajo za socialno skrb rekonvalescentnih delavcev za Ljubljano in okolico. O tem se je vršil obširen razgovor in priznala se je umestnost take naprave, ali za našo organizacijo, ki je predvsem namenjena trgovcem in trgovskim uslužbencem, ne prihaja neposredno v poštev. Odbor je sklenil, da je zaradi informacije obrniti se v tem predmetu do Trgovskega bolniškega in podpornega društva. Predsednik dr. Fran Windischer je zaključil sejo ob 9. uri zvečer.